



176



यादवा

जून १९८९



**कमी किंमत..दुप्पट ताकत!
हात राहती मुलायम नरम!**

आपला आवडीचा वेळीस पाहणार व्हकनर
आपला हात हात घेऊन घेऊन घेऊन घेऊन
घेऊन घेऊन घेऊन घेऊन घेऊन घेऊन
घेऊन घेऊन घेऊन घेऊन घेऊन घेऊन

किंमत
७.५० रु.
७.५०

जाना
वेळीस पाहणार
मला मला मला मला मला मला

पुणे कार्यालय
पुणे कार्यालय
पुणे कार्यालय
पुणे कार्यालय

चांदोबातील नवलाई



बालपिनच्या डोव्यावर विरहकोव

ब्रिटिश वैज्ञानिकांनी 'अक्वेडॉन डोव' ची निर्मिती
शेकी आहे. या अक्वेडॉन डोव प्रकिये द्वारे धनुष्य
ब्रिटिश विमानकांति (इन्सायक्लीपीडिया ब्रिटानिकाचे)
सर्वेच्या सर्व २५ बॉट एकाच बालपिनच्या डोव्यावर
बसवणे शक्य होईल. वैज्ञानिकांच्या प्रकाश ऐवळर वहा
नाह बसले आणि सुईच्या अक्षराने वहा पाह छिन्न
नवपणेही घाभुले शक्य होईल.

बाल पद्धत

विद्वत्पणा बालमूरले मावाच्या ११ वर्षाच्या मुलाचे
आत्मत्वा बुद्धिचातुर्याने अमेरिकेच्या शिक्षणशास्त्रज्ञांना
सोडाड बोडे जावायला सावली आहेत। या बालपद्धतीने
होत वर्षाचा बसतमाच बसवित इंग्लिश बोलण्याला
न कितापला मुद्रवात केला. चार वर्षांचा अवकाशा तो
मुलाकार व भाषाकार कच शकत असे। आणि नंतर
सर्वच त्याने वैदिक कॅलन बुलसची मुद्रवात केला।



विमानाखरीदर आगगाडीची सर्रात

'इन्सायक्लीपीडिया ब्रिटानिका' ही वेगान
विमानाची स्पर्धा करू शकते. सर्वप्रथम हॅनोव्हर-हॅनोव्हर
या महाराष्ट्रचे विमान पडतोने नवपणेच्या वळीवर य
आगगाडीचा प्रवास मुक होईल.

बायलॅंडची प्राचीन राजधानी

आठोने २५ वर्षे केलेल्या शोध व शोधकामाने फळ
सुगुन बायलॅंडच्या प्राचीन राजधानी-नगरीचा शोध
नकटाच आयला आहे. शेकडो वर्षे हाकली गेलेली
माती व अंगण दूर करून वैज्ञानिकांनी ७०० वर्षांपूर्वी
अस्तित्वात आलेल्या मुळावाय सद्गराच्या भवनाच-
हेवाचा पत्ता सावला आहे. त्या 'स्वर्गमुखा' तीच १९२
बोटमॅन्डिरे, बंदक व बिटीच्या मज्जाही बायलॅंडच्या
आहेत।



खरे बोलण्याचा फायदा

शिवपुरी गावाचा निवासी गोविंदप्रसाद शास्त्री घरात एके दिवशी रात्री एव चोर घुसला. गोविंदप्रसाद व त्याच्या नावकांला सुरा दाखवून त्याने धमकी दिली-“तुमच्या घरातले गोमयचे दागिते वर्षेसे कुठे लपवून ठेवले आहेत ते सांगा, नाहीतर आज तुमचे प्राण नाही वाचणार नाहीत.”

“आमच्या घरात कोरपाखरण काही नाहीच आहे कुठे !” नवरा-बापकाने सत्य लपवून म्हणले.

इतक्यात त्यांचा वहा नवराचा मुलगा चौराता लागू पावला. “मी खरे सांगतो तुम्हाला. समोर ती लाकडी पेटी दिशलेच ती, त्यात काही गोमयाच्या बीस गिऱ्या आहेत. हास. आणखी काही नाही आमच्याकडे !”

चौराने थर धुडाळले, पण त्याकां फक्त त्या बीस गिऱ्याच मिळाल्या. त्याशिवाय काही नष्टवैध घडाले ! चौराने त्या मुलाचा विचारले-“काय रे, तू आपल्या आईबापा-सारखे खोट व्हा नाही सांगितलेस, की आमच्याकडे काहीच नाही !”

यत्नर मुलगा उत्तरला-“माझ्या आईवडिलांदा खऱ्याखोटपणाचं मूल्य कळत नाही. मी ते उत्तम जाणतो. म्हणूनच मी खरे बोललो.”

“मग सोच बरे खऱ्याचं मूल्य किती वन खोटपणाचं किती ?” चौराने विचारले.

मुलगा चटकन म्हणाला-“बऱ्याच मूल्य माझ्या आईवडिलांचे प्राण वन खोटपणाचं मूल्य माझ्या बीस गिऱ्या ! खरे बोलून मी माझ्या आईबापांचे प्राण खरेदी करू शकलो, पण खोट बोलून मला फक्त गोमयाच्या बीस गिऱ्या मिळाल्या असल्या कदाचित् !”

मुलाच्या बुद्धिमत्तेवर अक्षय होऊन चौराने त्या गिऱ्या त्याच्या हजेरावर ठेवल्या वन तो निघून गेला !



परिणकारी भुते

मंगलपुर गावाजवळ एक घनदाट जंगल होते. त्या जंगलात एका वडाच्या जाडावर दोन भुते रहात. ही भुते फार परिणकारी वृत्तीची होती. एके दिवशी एन दुभारी ही दोघेही जरा पेंगल होती. तीच कसलासा आवाज ऐकून दोघेही लडवडून सावध झाली. अन् आजूबाजूला पाहू लागली.

एक चांगला बलदंड माणूस त्या वडावर बसत होता. त्या माणसाने बरे चतून शयरेचा कसा काढला. कशात मोहोरा होत्या. त्याने तो कसा झाडाच्या दोलीत लगवला आणि झाडावरून उतरून आपला रस्ता सुधारला. भुतांनी ओळखलं की पाने नक्कीच कुठे तरी चांगला हात मारला आहे ! लागलीच ती दोघेही सावावरून उतरून त्याचा पाठलाग करू लागली.

ती बघतबघत तरुण मंगलपुरला रहाणाऱ्या श्यामलाल नावाच्या एका माणसाच्या घरात शिरला. ती सुतंही त्याच्या पाठीमाठ आत शिरून गच्चीत जाऊन बसली. श्यामलालने त्या तरुणाला विचारलं “बरे भीमदास, मोहोराची एक बैली इथ होती, ती कुठे विसत नाही ! मी तर सगळं बर धुडाळलं, पण सापडतच नाही ती. तू कुठं पाहिलीस ? चन्दनदासने बैली मला दिली जि त्याच्या गहाण वस्तु परत करायच्यात.”

भीमदासने सल्ला दिला-

माळक, बैली सापडत नाही. तेव्हा आता चन्दनदासला सांगा की तू ती मला दिलीच नाहीस !

हा सल्ला श्यामलालला रुचला. इतक्यात चन्दनदास तिथे येऊन पोचला वन त्याने आपल्या गहाण ठेवलेल्या वस्तु परत मागितल्या.



बरी पोवल्याबरोबर चन्दनदासच्या बायकोने त्याच्याचढळ आपल्या बाबु माहितल्या. यावर तिला सगळी रण-कहाणी सांगून ती जवळीने म्हणाला-
"अग, काळ रामसहायाने जी रक्कम माग्य दिली ती आता या द्यामलालने ह्यापली मध्य. रामसहायने आपल्या खातीवारी मंदीचे जे कागद माझ्याकडे गहाण ठेवले होते, ते मज्जायला ती आता पोड्या केलात येईल."

चन्दनदासचा उवाच ऐकून काहीन त्याची बायको हसत हसत त्याला म्हणाली-
"द्यामलालने तुमच्या बाबतीत कापरेली प्रस्तीव आता आपण रामसहायच्या बाबतीत वापर. तुम्ही विन्दा कयाळा करता? रामसहायने तरी तुमची रक्कम परत केली घाला घुलवा काम?"

इतक्यात दारावर बाप पडली मज्जा बरवाळा संधर्भाच रामसहाय जात आला. चन्दनदास म्हणाला-"तू पैके परत दिलेले नाहीस, पैके दे मज्जा कामकाज घेतल जा."

चन्दनदासचे हे बोलण ऐकून रामसहाय आपल्या कपाळा वर हात माखून येऊ लागला. यावर चन्दनदास जराही विचलित झाला नाही. उलट ती कोरड्या आवा-जात म्हणाला-"रामसहाय, तू विस्म-

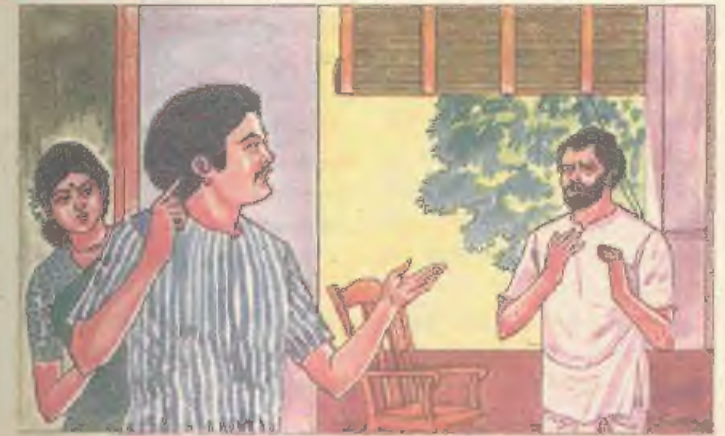
यांझा आहेस हे माहीत असून सुद्धा तुला काही दिव, हे माझे चूकच माझे."

रामसहाय विचार विस्तर होऊन मरणा डोळ्यांनी आपल्या बरी परतला ही सर्व लक्षाही नीट कळलेल्या भूतानी ठरवण शो-न्वा स्वामलाल मज्जा चन्दन-दासकी लक्षाही लपवकीला आणून आपण मा विनाम्या रामसहायला काही मदत केली पाहिजे. हा विचार ठरताच त्या रोषानी जेवढे वाणजांचे जण धारण केले मज्जा रामसहायसमोर मेळून त्याच्या दुःखाने कारण विचारले. आपल्यावर सारलेला जन्वादावा पावा बाबुन रामसहाय रडू लागला.

तावडतीच पन्नावे घारलेल्या पैकीची निमित्तो करून ती त्यांनी रामसहायच्या हाती दिली आणि पुढे कसे कसे करावचे हे त्याला तोंट समजाऊन सांगितले. ती पैकी घेऊन रामसहाय चन्दनदासच्या बरी गेला आणि त्याने दारावर बाप मारली.

पुन्हा बारी आलेल्या रामसहायला पाहून चन्दनदासच्या अंगाचा तिळपापड झाला।-"पुन्हा कयाळा आलास मज्जा बारी?" असे विचारत ती त्याला रागावू लागला.

जण रामसहाय थोडपणे त्याला म्हणाला-
"मला माझ्या विस्तरसौज्यगाची खानन वाटतेय. जरे म्हणजे थोड्या मेळापुकी मी तुमची रक्कम परत कापडलाच लागी



यावर अनेकपणाने द्यामलाल म्हणाला-
"चन्दनदास, अरे अशा कला असु बरत मागतोस तू! मज्जा ठेवलेल्या वस्तु जर्जे परत केव्हावरच मागायच्या नसतात हे नाही माहिती तुला?"

आता थोडा विचार केल्यावर द्यामला-ल्या मतातकी गोष्ट चन्दनदासने बरोबर तावली. त्याने द्यामलालच्या पायावर सोडांगण घेत जप विनवण्या केल्या; जण द्यामलालचे मन काही विरचलेना। त्याने उलट मीमदासला इशारा करून चन्दन-दासला घराबाहेर काढकर्त. सदात वेहेत्याने आपल्या बराकडे निवासेल्या चन्दनदासचा आता ती मुत पातळाय करू लागली.



होतो, धन कशा कुणास ठाऊक, विसरून न
गेसो. भाक करा मज्जा. आता आपलं हे
धन घ्या अन् माझे कायदं मज्जा परत घा
वटं तुम्ही माझ्यावर केलेले उपकार मी
जन्मभर विस्मरण नाही!" इतकं बोलून
ती बेकी राससहायने चन्दनदासच्या हाती
सोपवली.

चन्दनदासने मोठ्या आनन्दाने ती बेकी
घेतली अन् रामसहायने कायदं त्याला
देऊन टाकले. रामसहाय कायदं घेऊन घरी
निपुन गेला.

हे सगळं नाटक पहाणाऱ्या चन्दन-
दासच्या बायकोने त्याला टप्पाहाने म्हटले-
"पहा, रामसहायच्या विसराळपणाचा

आपल्याला फायदाच झाला. आता या
विसराळपणाच्या अवस्थेतून तो बाहेर
येण्यापूर्वी तुम्ही जसेच जाऊन ही बेकी
स्यामलालला देऊन आपल्या वस्तु
मोडवून घ्यावा वर."

चन्दनदासने कमेंक स्यामलालच्या घरी
जाऊन त्याच्याशी गोडीगुलाचीने बोलून ती
बेकी त्याला दिली आणि महाण उंबटेल्या
वस्तु परत घेऊन घरी आला.

चन्दनदासने दिनेली बेकी घेऊन ती
डेवायला स्यामलाल आसल्या सोलीकडे
वळणार, तोच दोन शिपाई तिचे आले अन्
म्हणाले-"शेठजी, आपणाला तांबडोस
न्यायालयात शेतबलं जाहे त्यायाधीश-
साहेबांनी! चला आपल्या वरोवर!"
शिपायांचं बुरकाभणं ऐकून स्यामलालला
आश्चर्य घाटलं आणि सीमदासला वरोवर
घेऊन ती न्यायालयाकडे चालू लागला.

तेच त्यायाधीश जवळच प्रौढ मणसांच्या
वेबलती ही दोन भूतं उभी होती. त्याम-
लालला पाहून त्यायाधीश म्हणाला-"या
दोघांच्या मोहोरा तू बोलून नेल्या आहेस
असा त्यांचा तुझ्यावर आरोप आहे. खरी
आहे ही मोष्ट?"

"काय घोर अन्याय! मी तर आजयंत
यांना कधी पाहिलही नाही!" वाश्चर्याने
स्यामलाल ओरडला.

भुतांनीही स्यामलालच्या कमरेला लटक-
णाऱ्या मोहोरांच्या बॅलीकडे बोट
दाखवत म्हटलं-"पहा साहेब, मोहो-
रांची दोघ ती बेकी! आमची आहे
ती!"

"जरे हा तर जूलस झाला! या
बॅलीस तर महाणवटीची रक्कम आहे
तुमच्याचकळ पुरावा काय, की ही रक्कम
तुमची आहे?" स्यामलालने रागाऊन
विचारले.

"बॅलीतल्या प्रत्येक मोहोरेवर वजाचं
चिन्ह आहे-हान आमचा पुरावा. पहा
कादून मोहोरा." हसत भुतं उतरली.

त्यायाधीशाने सपासणी केली, तेव्हा
खरंच प्रत्येक मोहोरेवर वजाचं चिन्ह होतं!

आता त्यायाधीश रागावून म्हणाला-
"आता तरी तुमी चोरी उमडकोस आली
ना?"

यावर ती बेकी आपल्याला चन्दनदास-
कडून मिळाल्याचं स्यामलालने सांगून
टाकलं. त्यायाधीशाने चन्दनदासला
बोलावून आणून विचारले तर कागावा
करत त्याने सांगितले की त्या मोहोरा
त्याला रामसहायकडून मिळाल्या.

त्या दोन भुतांकडे हात करत राम-
सहायने सांगितले-"चन्दनदासने फसवल्या-
युळे मला दुःखी झालेला पाहून या दोघांनी
मला हे धन दिलं."

आता नादमान होऊन चन्दनदासने
आपली चुक कबूल केली अन् त्यामरोवर



श्यामलाने आपल्याकी कशी लढाई केली, हे ही सांगितले.

सावर घाबरून धरवर कापत श्याम-
कालनेही आपला अपराध कबूल केला.
आणि म्हटले—“सरकार, हे सर्व या भीम-
दासाच्या सल्ल्यामुळे घडले!” पुढे त्याने
आपली येथी करी हरवली याबद्दल
सविस्तर सांगितले.

सर्व हकीकत ऐकून ती धैर्यी कोणी
कोरली असावी याबद्दल खराब संकेत
न्यायाधीशाने तीक्ष्ण दृष्टीने भीमदासकडे
पाहून गर्वित विचारले—“भीमदास, चरच्या
कोराला तर वेबही नाही पकडू शकत
खरं ना हे?”

आता भीमदासलाही आपली कोरी
कबूल करावीच लागली. त्याने सांगितलेल्या
शुणांच्या वाचारात शिपायांनी आजून
यज्ञाच्या डोलीत लपवलेली धैर्यी काढून
आणून न्यायाधीशालासमोर हजर केली.

ग्रीड माणसांच्या वेवाढल्या मुतांनी
न्यायाधीशाला सांगितले—“आपण जालेलं

मुकसान हुश्याच्या शोकावर देखावची
माचारणतः लावणी प्रवृत्ति असते अन्
विचाऱ्या रामसहाय्यास लोक त्याला बळी
पडतात. म्हणून केवळ श्यामलाने राम-
सहायला घन देऊन बाम्हो त्याला मर्दा
केली.

न्यायाधीशाने भीमदास, श्यामलाने अन्
चन्दनदास यांना योग्य शिक्षा मुतासत
आणि त्याने मुतांना विचारले—“तुम्ही
आमच्या गावच्या या लढाई माणसांना
पकडून देऊन होणारा एक अन्नाय बाबबबा
हे छानच झाले. पण तुम्हाला या सगळ्या
आनंदाचीचा पत्ता कसा काय लागला?”

“आम्ही आता या प्रश्नाचे जर खरं
उत्तर दिले ना, तर न्यायाधीशसाहेब,
आपणमुडा घाबरून जात. त्यापेक्षा
“आकळे मूट नरो!” असं म्हणत त्या
मुतांनी जंगलाची वाट धरली.

मुतांच हे उत्तर न्यायाधीशाला नीट
समजलं तर नाहीच, पण तो त्यावर
उगीनच हसला!



कमल नावाचा एक तरुण मोठा संगीत-
प्रेमी होता. जे वाद्य हातो येईल
त्यावर थोडा सराव करून अल्प काळातच
तो त्याचा प्राविण्य संपादन करी.

एक दिवशी नदीवरून स्नान उतरून
घरी येत असताना वाटेत त्याला एक
बामरी पडलेली दिसली. कमलला ती
राहून पारच जातच द्या. त्या दिवसा-
नामुन त्याची मुरलीवादनाची आराधना
सुरू झाली.

“बरो, तुला तुझ्या ना कलेची नोंद
पडतशीरपणे साधना करायला हवी. तू
एकाका चांगल्या गुरूच्या आश्रयाला राहून
संगीताकडे बारकाने आणून घे. चांगलं
अभ्यास कर” आई वडिलांनी मुलाबरो.

ही सुचना कमलला पारच आवडली.
पण त्याच्या गावात तर संगीत शिकवणारा
कोणी सरास गुरू नव्हता. पण सपन

नावाचा एक माणूस काही दिवस शहरात
राहून संगीताचा अभ्यास करून आलेला
होता, म्हणून त्याला घेऊन कमलने त्याचा
सल्ला विचारला.

चपलला गुरू बसण्याची चांगली संधि
चालून आली. त्याने त्याचा फायदा घेण्याचे
ठरविले.

चपल म्हणाला—“तुम्ही किती नयारी
आहे हे तर मला पाहू दे!”

कमलने चपल पुढे वासरी वादन केलं.
त्याने धोने राग आळवले, चपलने कमलची
संगीतातील योग्यता जाणली. त्याने स्वतःचे
संगीताचे ज्ञान कमलच्या धानातें ब्रताचेच!

कमलची बासरी ऐकून चपलचे मान
हरवले! त्याने स्वतः कित्येक गुरूजवळ
राहून शायननिष्ठेचे अभ्यास केले होते. पण
तरीही त्याची त्यात कमध्वस्तकी धगति
नव्हती. त्यामुळे कमलबद्दल त्याच्या मनात

शतश मुळे



असूया उत्पन्न झाली. तो म्हणाला—“बाग रे! तुवया संगीतात तर मला सर्वस्य अपस्वरच ऐकू आला. संगीतविद्या शिकण्याची तर तुम्ही लायकीच नाही. तू आपला फुटे इकडे-तिकडे लोकगीत गाऊन आपली वेळ गालव हात!”

हे सव्वाद ऐकून कमल विचारा अगदीच हुताच होऊन गेला. आपण आपल्या आयुष्यातला केवढा तरी जमूच वेळ उगीचच वाया घालवला असे वाटून त्याला स्वताचाच कार राय आला! तो तुरळीचरी गेला अन् आपली बासरी आईच्या हाती देत ठिला म्हणाला—“जे जूलोत टाक ही बासरी! मी आता आयुष्यात कधी माणवाचे नाव म्हणून घेणार नाही!”

आईने कमलकडून सर्व हक्कीकत जाणून घेतली अन् त्याला समजावले—“कमल, तू चपलच बोळण ऐकून आपल्या संगीत-साधनेला विलांबली देऊ पाहतोस? डोकं विकं फिरलं की काय तुझं? त्याने तर

तुझा गाणं ऐकूच प्रेयस्वर्गीने तुम्ही अवहेलना केली आहे, तुम्हा माही घगगत?”

“एव आई, त्या चपलमुळेच मी संगीत-संन्यास घेतला हे कळू दे सर्वांना! लोक त्याची चापली गिऱ्या करतील, वेळ्याच मला बरं वाटेक! काही असो! डरलं ते डरलं, आता काही मी संगीताचं गाव काढणार नाही तोडून.”

दूर वसलेले कमलचे घडीलही हे सर्व श्रोकण ऐकत होते. आपल्या मुलाजवळ येतलं तो त्याला म्हणाले—“जशी तुम्ही म्हण्टा काबा! संगीतावर तुलं जितकं प्रेम आहे, त्यापेक्षा जर तुम्हा मनात चपल-वद्दल प्रेयभाव जास्त असेल तर, अशा परि-स्थितीत तू गापनसंन्यास घेणंच चांगलं!”

वडिलांचे हे खोलणे ऐकून कमलचे डोळे जायलेच उघडले! त्याला आपली चूक उमगली. चपलवद्दलचा प्रेयभाव सोडून देऊन शहरात जाऊन योग्य गुळजवळ राहून त्याने संगीतात प्राविण्य मिळवले, बासरी-वादनात तर तो आजोड झाला!



[५]

तुवया दिवशी पोख वेळी धीरसह सुलोचनेसमीर हजर झाला. सुलोचना म्हणाली—“इथून ईशान्य दिशेला खब्द-भेदी तावाचा एक पर्वत आहे. त्या पर्वताच वैशिष्ट्य काय? त्या पर्वताच्या पलिकडील राज्याचं नाव काय? हाच आहे माझा पाचवा प्रश्न!”

धीरसह सुलोचनेकडून तीन महिन्यांची मुदत मागून घेऊन ताबडतोब चौथ्यावर स्वार होऊन ईशान्य दिशेकडे निघाला. काटेत अनेक गावे व ग्रहरे ओलांडत सात दिवसांच्या प्रयासानंतर तो एका मोठ्या अरण्यात पोचला. ऊन खूप कडक होते, जनावरे ओरडत-आरडत जीव घेऊन पळत त्यागळे जरा शिथिली जेव्हाच्या विचाराने

धीरसह घोड्यावरून उतरला. त्याला साड्याला बांधून वापर त्या साडावाली सावलीत बसला. अचानक त्याला पक्षांचा किलबिलाट ऐकू आला आणि त्या पाठी-पाठव धनेक जनावरांच्या औरडण्याने अन् गर्जनांनी सारे जंगल दुमडुमून गेले. हळूहळू तो आवाज जवळजवळ येऊ लागला. त्या दरोबर धीरसह झटकन त्या झाडावर बडला—आणि आवाजाच्या दिशेने पाहू लागला. तिथले दृश्य पाहून तो एकदम आश्चर्यचकित झाला!

हरणं, हत्ती, बाघ, सिंह, कोल्हे इत्यादि जनावरे ओरडत-आरडत जीव घेऊन पळत होती आणि वार पाय, लांब ओपूट वग्न

“सांडीवा”





आग ओकगारे डोळे वसलेले एक विचित्रसे जनावर त्या फळपाखा पाठलाग करत होते! त्या जनावरां पाहून प्राण वाचवण्यासाठीच ती सर्व जंगली जनावरे जीव प्रेक्षेत पळत होती!

एक विचित्र अक्राळ-विक्राळ प्राणी तेथे आला. धीरसिंहाने त्याच्याशी मुड करून रवाला मारून टाकले.

धीरसिंहाने त्या जनावराची नखे आणि सुळे कापून व्यवस्थित बांधून घेतली व ती पुढे निघाला. दुसऱ्या दिवशी संध्याकाळपर्यंत तो एका मोठ्याशा शहरात पोचला. संपूर्ण नगरात वेबबशाली उंच उंच झेबेला आणि सुंदर, यतमोहक उद्याने

होती परंतु त्याला माणसांचा संचार माथ कुठेही चिसला नाही. खोबपाच वेळात तो तेथल्या राजवाड्याशी पोचला. एका शिपायाने पुढे होऊन त्याला म्हटले— "महाराज, आपल्याला आमचे राजेसाहेब कोळवीत आहेत."

त्या शिपायाच्या मागोमाग धीरसिंह राजमहालात फिरला. राजाचा चेहरा त्याला चिन्तापस्त दिसला. धीरसिंहला पाहताच तो म्हणाला— "तु कोणी परवेशी माणूस दिसतोस. माझं हे नगर धनदोलतीने, सर्व प्रकारच्या वैभवाचे भरलेलं आहे. अन् मासाडीच ते विख्यात आहे. परंतु सुख-शांतीचं यात्र माझ्या राज्यात नाच नाही! इथल्या जवळच्या जंगलात एक विचित्रसा प्राणी आहे तो हव तेव्हा शहरात धुसून सारपलेल त्या याणखाना खाऊन टाकतो! इथला एकदणं किवा त्याचा कव करणं कुणाच्याच राख नाही. यामुळे माझी सारी प्रजा जिवाच्या भीतीने गाव सोडून निघून गेली आहे. आणि माझ्या या सुन्दर नगरीचं अगदी शालयंड होऊन गेलंय. तुला दिसलंय असेल वाटेनं येताना!"

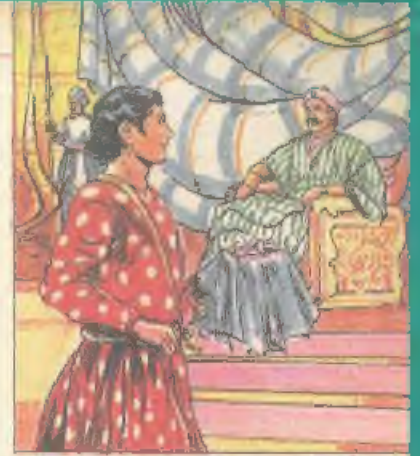
"हो, पाहिलं को, पण आपण ज्या विचित्र प्राण्याबद्दल सांगत आहात तो प्राणी मी काळच दुपारी मारून टाकला."

जसे म्हणून धीरसिंहाने त्या शिपायाची नखे व सुळे राजाला दाखवले.

त्या वस्तू पाहून राजा अतिशय आनंदित झाला आणि म्हणाला— "ज्याच वर्गाची तुझ्या रूपात मला माझ्या प्रजेचे प्राण वाचवणारा माणूस भेटला. मी आताच घवडी पिटासला लागून ही नातमी सर्वांना कळवतो माझी प्रजा ताबडतोब आपल्या नगरात परतेल. पणर पुन्हा वसेल. तुम्हे हे डपकार भी कसे पडू? मी काहीच विचारणार नाही तुला! पण हे सांग, तू इकडे का आला होतास? तुला माझी कुठली मदत हवी असेल तर सांग. तुझं काम करायला आनंदच वाटेला मला."

"मी शब्दभेदी पर्वता खंबंधी माहिती मिळवायला निघालोय तिथे आपणाचा रस्ता सांगितलात तर फार डपकार होतील आपले!" धीरसिंह म्हणाला.

राजाने दिलेले दोन ठेक बरोबर घेऊन तो शब्दभेदी नगरात पोचला. नगराच्या उत्तर दिशेला एक वन पर्वत होता. वृक्ष व साडासुडुपांनी व्यापलेला तो पर्वत हतका हिरवागार दिसत होता, कि जणू काही त्यावर सर्वत्र हरतीचं गवतच पसरलेलं आहे! तेथे वीरवर्मा नावाचा एक तपस त्याचा मित्र बनला.



एके दिवशी वीरसिंह आणि वीरवर्मा शहरातल्या रस्त्यावरून चालत असताना मेघगर्जनसारख्या आवाजात त्यांना एक ठुकारा ऐकू आला— "वे, लवकर ये." अन् काम बाराघडें! जवळच एका ठुकारात बसलेला एक तळध तट्कत उठून उभा राहिला आणि एकाद्या वेड्यासारखा त्या पर्वताकडे पळत सुटला. धीरसिंहाने त्याला पकडायचा प्रयत्न केला परंतु तो लवकरच झूप हुर निघून गेला.

धीरसिंहाने आश्चर्याने विचारले— "वीरवर्मा, ही हाक कसली? तो तळध असा पळत कुठे निघाला? त्याला अदमासचा प्रयत्न कोणीच का केला नाही?"



"ही हाक सत्त्वभेदी पर्वतापूज येते ज्याला उद्देष्टून ही हाक मारलेली असेल तो भाणूस बगदी मारत्यासारखा, आपल अस्तित्व विग्रहण पर्वताकडे पळत मुटवी आजपर्यंत असा प्रकारे पळत गेलेली व्यक्ति पुन्हा कधीही परत आलेली कोणी पाहिली नाही. म्हणूनच सिकडे कोणी लक्षही देत नाही." वीरवर्माने वीरसिंहाच्या समजवागचा प्रयत्न केला.

"पण ही हाक पेंतें कसाघाटी?" वीरसिंहाने कुतुहल त्याला स्वल्प बसू देईना.

"ते रहस्य आजपर्यंत कोणालाच कळलेले नाही." वीरवर्मा उत्तरला.

वीरसिंह घानंतर गप्प झाला. काही वेळ तो विचारात गडून गेला. नंतर ते दोघेही आपल्या खाणावळीत परतले.

एका आठवड्यानंतर एका संध्याकाळी वीरसिंह-वीरवर्मांनी ओळगोळी एका उद्यानात बसली होती. त्यावेळी पुन्हा मेघशर्जन-सारखी ती हाक वातावरणात दुमदुमली- "ये! लवकर ये!"

अन् काय आश्चर्य! पावेळी वीरसिंहाच्या समोर बसलेला वीरवर्मा एकदम उठून पर्वताकडे जाऊ लागला! वीरसिंह एकदम बटकत चळून-"बरे वीरवर्मा, यम! यम!" असे ओरळत त्याच्या पागे लागला. पण वीरवर्माने त्याच्या विनवणीकडे नुळीच लक्ष दिले नाही. भारत्यासारखा तो पुढे पुढेच जात राहिला. वीरसिंह त्याला पकडण्यासाठी चळू लागला, पण वीरवर्माही आपली गति बांदतच राहिला. वीरसिंहाने त्याचा पाठलाग सोडला नाही. नंतर दोघेही बोंडपा वेळाने पर्वतावर चळू लागले. एक मोठा उभा कडा वाट बडवून उभा होता! पण वीरवर्मा बगदी सहजपणे तो कडा चढून गेला. वीरसिंहाने ही उडपा मारत ती चढण पण पार केली. त्यानंतर ते दोघे हिरक्या हरळीने भरलेल्या पंढारावरून पळत राहिले; आणि अचानक वीरवर्मांसमोरची प्ररणी दुमंयली. ती त्या

चा वासलेल्या खाईत पडला आणि असे काही घडलेच नाही अशा प्रकारे ती जमीन पुन्हा एक झाली!

विधान्या वीरसिंहाने आपली उदास तजर चोहीकडे फिरवली अन् तमोरच दिसणाऱ्या पर्वत शिखराच्या रोंगाने तो चालू लागला. थोडे पुढे गेल्यावर एक एक प्रकारच्या शपथ जणजेने त्याला घेरले. थोडे आगळी पुढे गेल्यावर त्याला एक अग्निनदी दिसली. त्या नदीतल्या पाण्याचे तरंग उवाळांसारखे आकाशाला स्पर्श करायला झपावत होते. ही अग्निनदी वाता कशी पार करता येईल, याचा विचार करत वीरसिंह एका दगडावर बसला. इतक्यात सूर्यास्त झाला. त्या भयानक वातावरणात अर्ध रात्र होईपर्यंत मूलतःच बसून राहिल्यावर तिथल्याच एका दगडाळा रेलून बसल्या बगदाच वीरसिंह सोपी गेला.

स्वप्नात त्याला मानवी शीर आणि सिंहाने बघ बसणारा विचित्र प्राणी दिसला. तो प्राणी म्हणाला-"वीरसिंह, तुझं साहस अन् पराक्रम केवळ अपूर्व वसंच आहे. या अग्निनदीच्या पलिकडे वग्निनाभ नावाचा एक राक्षस रत्नपर्वताचा पहारा करत बसलेला आहे. नदीत बुला एक नाव दिसच. येथे त्या नावेत बस अन् सूर्योदयापूर्वीच त्या राक्षसाचा बघ



कर. तुला मावा आसिर्वाद आहे. या कार्यात सफळ होईल!"

वीरसिंहाने दोळे सघडून पाहिले, तेव्हा पूर्वेला लाकरी पसरत होती. ती उठून नदी-किनारी गेला. अग्निनदीत एक नाव तरंगत होती. मोठ्या बाहुसाने त्याने थेट त्या नावेतच उडी मारली! नाव त्याला वेळत दुसऱ्या तटावर पोचली. इतक्यात एक अकाळविकाळ राक्षस तिथे येऊन सरजला-"बाह्या परवानगीशिवाय माझ्या या भूमीवर पाव देणाऱ्या बुध्द माणसा! कोण आहेस तू?" वीरसिंहाने या प्रस्नाचे उत्तर तलवारीनेच दिले। त्याने वलवारीच्या एकाच झटक्यात राक्षसाचे शीर भडबडेगळ



केले! पण दुसऱ्याच क्षणी एका दिव्य पुष्पात त्याचे रूपांतर झाले आणि त्याने म्हटले— "मित्रद्रोह केला होता, त्याची शिक्षा म्हणून मला हे राक्षसाने जिणे अग्रावे काढले. तुझ्या-मुळे मी याच सापमुक्त झालो, म्हणून माझे मी तुझा." असे म्हणून धीरसिंहाने प्रणाम करून तो पुनः आकाशमार्गाने उडून गेला.

धीरसिंह सोडवा कामेदाने पुढे गेला. त्याच्या चारी बाजूचा प्रदेश चंदेरी प्रकाशाने चमकत होता. समोरच सरोवर बांदीधारण्या पाण्याने झळाळत होते. तहान लागलेली होती म्हणून धीरसिंहाने जाकून जोखळीत पाणी घेतले, पण त्याच्या असे सफात जाले की त्रिवर्षीत पाण्यात बुडाले

होते, त्रिवर्षीतचे आपले हात चांदीचे झाले आहेत! आश्चर्य वाटून त्याने हातातले पाणी पुन्हा खाती सोडून दिले! तेथून तो पुढे गेला. तेथे त्याला एक सुवर्ण-तकाव दिसला. त्यात सर्वथे सुवर्ण-कमळे फुललेली होती. एक गावही तेथे दिसली. त्या गावेने तो तकाव ओलांडून धीरसिंह त्या पहाडाच्या पाखरावर पोचला. तेथे सर्वथे हिरे-मायिक वर्णरे रत्नांचा खच पडलेला होता आणि त्यामुळे तो संपूर्ण पर्यंत इंद्र-धनुष्याच्या विविध रंगांनी उजळून निघाल्या-सारखा दिसत होता! इतक्यात त्याने आकाशवाणी ऐकली—"इष्ट तू फक्त सदाच रत्नं जखलून घे." धीरसिंह त्यातली फक्त सदाच रत्ने जखलून घेतून पुढे निघाला.

धोडगाव जंक्शनवर निर्मळ बाण्याने वहाणारी एक नदी त्याला दिसली. पाण्यात उतरून धीरसिंहाने आपले हातपाय धुतले त्याचे चांदीचे झालेल्या हातांना तांबडतोड पुनःस्वस्थ प्राप्त झाले! फक्त त्याची तळवे तेवढी चांदीची राहिली. इतक्यात नदीच्या प्रवाहात एक नाव वहात आली. त्या नावेत बसून धीरसिंह पेलतीरावर पोचला. तीरावरील खंयळ ओलांडल्यावर तो एका गावात पोचला.

इतक्यात समोरून एक गाववाला येताना त्याने पाहिला. गाववाल्याने त्याच्या अवळ



येताच त्याला सोडधा भक्तिभावाने भजणकार केला.

“बरे, तू मला पाहून जता बाबरयोत्त का? हे गाव कोणत्या राज्यातलं?” धीरसिंहाने विचारले

“हे राज्य तर आपलं नैपाळराज्य! हे नैपाळराज्याच सीमेवरच एक गाव आहे. आपण तर आम्हाचे सुवराज्य दितो!” तो गावकरी आश्चर्याने म्हणाला

ते ऐकून धीरसिंहाला परमानन्द वाटला! तो लावडतोव ठेवून निघून कोशांमधील पांढऱ्या आणि लगेच जाऊन मुळाघनला भेटला. त्या वेळी कोशांमधीलेश्वरी पवित्र सुवाकराच्या मध्यतः हजर होते धीरसिंह कड पाहून प्रसन्नतेने हसतच त्यांनी त्यांचे स्वागत केले. शब्दभरी पर्वतावर आपण जी जी विचित्र दृश्य पाहिले त्याच मध्यस्थ वधान करत धीरसिंहाने त्या पदवीची वशिष्टवर्गीय द्या दोगांता बघत बेली नंतर तेथून अर्ध सली अगुर्व रत्न आणि आपली नांदी जी सांगली तसही त्यात दोघांना वाचवली

हजे वनस्थ पर्वत सुवाकराचार्य म्हणाले— ‘धीरसिंह, तू ज्यापर विषय मिळवू शकत नाहीस जसे या पृथ्वीवर काही नाहीच. तुला पराक्रम आणि साहस केवळ अपूर्व क्षेपे वाहे तुझ्या परोपकारी वृत्तीमुळे मानवजातीची मान उंच झाली आहे.’ अर्ध वोलून मुलांचेकडे वळून म्हणाले— ‘राजकुमारी, तू जे पाच प्रश्न विचारलेस त्या सर्वांची उत्तरे धीरसिंहाने दिली आहेत. तुला ज्या प्रकारच्या धोरणात राजकुमारीची विवाह करण्याची इच्छा होती तशीच मला लक्षण या नपाळच्या राजकुमार मला आवडला आहेत आता तू याच्याशी विवाह करायला नशीब आहे न?’

होठे व हसत मुलांचेनत आपली समान प्रकर कधी त्यानंतर एका शुभमुहूर्तावर सल्लेचन व धीरसिंह यांचा ववाह राजे शाही पद्धतीने पार पडला. धीरसिंहाने नंतर पुढील वर्षे स्वागत राज्य केले

(समाप्त)



भेट

दुर्दैवशक्ती विकर्मादित्य झाडापाशी परत बाला; झाडावरले प्रेत अतकून त्याने बादावर शकल जाण तहमीप्रमाण मीन स्वीकारून तो स्मशानाकडे चालू लागला. हे पाहून त्या जवात वाम करणारा वेताळ बाल लागला - राजा ह्या तथ्यरात्रीच्या वेळी आपल्या शयनगृहांत निद्रामुल न घेता तू ह्या भयानक स्मशानात ताना-प्रकाशने कण्ट भोगत आहेस तुम्ही हो जगा पाहून मला तुझी कीर्त येते मला असे वाटते की तू केवळ पराक्रमीच नाहीस तर अनेक विद्यांच्या अभ्यासाने आपण ज्ञानीस गुणांनी युक्त आहेस. तेव्हा तुम्हाला कोडा-कार महत्कार असला तरी त्याला कोणी शोध सातणार नाही. तुला ह्या कार्यात प्रवृत्त करणारे जर मूर्ख दुरीते असतील तर राईचा पर्वत करून ते तुझी अवगणना करू शकतील. बाहेर उदाहरण म्हणून मी

वेताळाच्या गोष्टी



मुला एका गावाच्या अधिकार्याची गोष्ट सांगतो ती ऐक म्हणजे तुला तुझ्या कष्टाचा तिसर पडेल

जेनाळ गीत सांगू लागला—“भूषण हा सीतापूर गावाचा अधिकारी होता त्याने अनेक विद्यांचा अभ्यास केला होता शासकीय कामासाठी दुसऱ्या अनेक गावांना त्याला जावे लागे तो नेहमी गांगे की जेथे जेथे तो जातो तेथे रजाचा आदेश सरकार केला जातो, गावातील सारे लोक त्याची स्तुति करत व त्याला मान देत

एकदा काही कार्यानिमित्त भूषणवर्माला विद्यानगराचा जायजे होते सीतापूरहून निघूनगेल बरेच दूर होते जाण्याची वाट

बिकट होती पण लोक म्हणत की विद्यानगर पृथ्वीवरील जणु स्वर्ग आहे आणि आदरा-लिप्तास तेथील रहिवासी सर्वांना मागे टाकतात.

सीतापूरच्या चार सदगुरूवांना विद्या-नगर पाहूनवेसे वाटले. ते भूषणवर्माकडे धावे व त्याला म्हणाले—‘अहो भूषण-वर्मा आम्ही असे एकत्र की आपण कार्यानिमित्त विद्यानगराचा आहार आहोत जाण्डाला ते नगर पाहण्याची खूप इच्छा आहे आपल्या बरोबर आम्हाला तसेच तर आपले सामग्री होऊ. ज्ञान तेच होणारा सापळा आता सरकार आम्ही पाहू शकू व तुमच्याबरोबर जाऊनही आदर सत्कार होईल रूप करून तेही म्हणू नका

भूषणवर्मान धाडा वळ विचार केला मग म्हणाला ‘अहो आदर सत्कार प्रत्येक व्यक्तीच्या श्रेष्ठतेनुसार केला जातो तथैव कोक माझ्याजो जसे वागतात तसे तुमच्याशी न भागल्यास तुम्हाला वाईट कोर्ट न म्हणून तुम्ही याचा नोट विचार करा मगच तुम्हाला माझ्या बरोबर मऊन जाण्यास मार्ग शकत नाही

भूषणवर्माची अट सर्वांनी मान्य केली तसे भूषणवर्माने सर्वांसाठी रथा एव रथ निवडला की ज्यामुळे त्याचा घनाम एकाच दिनांत पूर्ण झाला

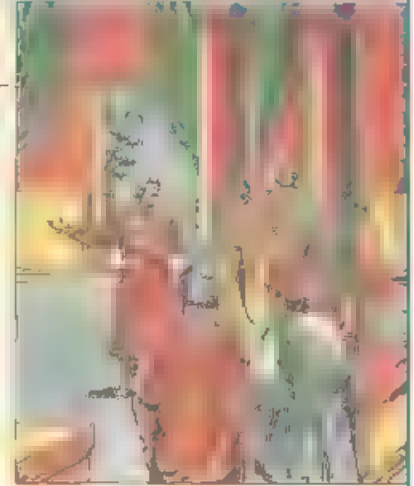
विद्यानगरात प्रवेश करत असताच नगराध्यक्षाचा एक अनुवर भूषणवर्माला भेटला व त्याच्याबरोबर इतर चार व्यक्तींना पाहून वितातुर त्याचा म्हणाला—‘अरे, आपण तर पाच भागसे आहात व आम्ही एकाच्याच राहण्याची सांगली सोय केली आहे आपण काय करावे!’

‘मग पाह, हे चार जण माझे मित्र आहेत त्यांच्या राहण्याची इतरांना नास राय केली तरी त्यांना वाईट वाटणार नाही भूषणवर्मा चरकम म्हणाला

‘बही आपल्या मित्रांचा असा अवमान आम्ही कसा करू?’ असे बोलून नगराध्य-क्षाच्या अनुचराने सर्वांची एकत्र राहण्याची व्यवस्था राजभवनत केली त्याची व्यवस्था इतकी जपूतिल होती की जाणेत्या चारी गुरूस्थानी भूषणवर्माची खूप प्रसन्नता होती

विद्यानगर जडवनाहिरांगली किल्ल प्रसिद्ध होते भूषणवर्मा एका जप दिव्याच्या दुकानातून दोन हिरे विकत घेत जाणाला, पण नगराध्यक्षाने भूषणवर्माला ते हिरे विनाश्रुत्य भेट दिले. इतकेच नव्हे तर त्याच्या प्रत्येक मित्रालाही दोन दोन हिरे भेट दिले

जवळीकत त्यांच्या ‘मंगल’क भूषण-वर्माची समीतादि ललितकलांत गति आहे



तेव्हा त्याने संगीत नृत्य, काव्य-संमेलने भरविली

या सान्ना समारोहात भूषणवर्माच्या बरोबर त्याच्या गावातील गुरूस्थानीही माग घेतला व समारोहातील विषयांवर आपापले विचार मांडले

नगराध्यक्षाने भूषणवर्माची प्रशंसा करताना म्हणला—‘आपल्या गतित केवळ आपणच नाही तर इतर प्रागजाती पण ललितकलात प्रवीण आहेत!’

शब्दच्या विवशी ही पंडळी विद्या-नगरच्या प्रख्यात महेंदराच्या मंदिरात देवदत्ताकारिता गेली. त्या दिवशी नग-राध्यक्ष इतर कामात गुंतला असताना

निरनारल अहो भूषणवर्मा इथ व्हा कुणाला कदाचित् भेट जावो नसल अशा विचार करून आम्ही हो आमन्त्रावळ काही वस्तु भेटोदाखल आणण्या आसत आम्हाला ह्या काकाचो बरोदल, काहीनां गाळीचे बिले, काहीनी इतर नांवां भेटो दिल्या परंतु कोणाला काजरी वा भेटोदाखल लावी हे आम्हाला समजत नासो. आणकडे भायल्या वस्तु पाहून उरवाच की नगराध्यक्षासह बोणाटा वाग भेट घाली. "बरो म्हणून ह्या काकाचो आपल्या वस्तु भूषणवर्माक द्यावकिया त्या वस्तुचो तुम्हणेन पाहून भूषणवर्मा म्हणाला- 'अशा वस्तु प्रतिशत व्यक्तीना द्यायल्याक नाहींत ह्या वस्तु नगराध्यक्षाचा अनुचर रंगदासक देण दाय्य हाईस त्यानंतर रंगदासक बोलावून त्याका ह्या वस्तु भेट म्हणून दिल्या.

क्षीतापुरला परतल्यावर मार गृहस्थांतोळ सवति लहान भूषणवर्माक म्हणाला- 'वर्माजी आवाच्या घरावर दुसऱ्या गावाची मार करण हो मुर्देन अहो पुन्हा अशा सवि मिळाली तर अहोला आणकशा दरोबर अवश्य घेऊन वला.' भूषणवर्मा ह्या बोलण्यांत उत्तर देणार इतक्यांत त्या गृहस्थांतोळ वडोळवाच्या व्यक्तीन लहानास दम देऊन म्हणल 'तुम्हाला एकदा बी मर्गो पळोळो जांदोस

वडोळवाक सतीत मान, राज्यशासनाच्या कार्याकरिता जातात त्यानी तुम्हो आपल्यासह काही मित्र लावे हे उचित नाहीं सो पण भूषणवर्माचो कानळ जाहे परंतु भूषणवर्मा कशो त्याना भक्षा प्रकारचे कण्ट देणार नाहीं.

बोळाळान ह्यो गोष्ट समजून म्हणल- राजा गावाच्या वडोळवाच्या गृहस्थाचे दारुण मार रंगदासक प्रकारचे होते व त्यानंतर असे घाटले की वर्मा विषयी त्याच्या मनांत कित्याच निमोण झाले वर्माविषयी 'ये रय मन न अश कितिवध असव्याचे काय करण' त्याच असे कुणत- तेचे मारणा का जेले? ह्या सवेचे उतर नाहोच भूषणवर्मा बिले नाहीं तर तुम्हा मस्तकाचे तुकडे तुकडे होऊन पडलीक.

गानर विक्रमविल्याने उत्तर बित गावाचीन वडीलपारा मूढ थ अत्यंत मारणा होला इतर तिजानी भूषणवर्माक मार मोठायल नाहो, भूषणवर्मा हे मूळीक पसत नव्हते की गावाचीन गृहस्थांचा

त्याच्याइतकाच वादासत्कार जावा न टोळीपदासाठी रंगदासक धवस्थेच्या वेळ पासून तो सतत प्रयत्न करत राहिला. परंतु विद्वानगरचे रहिवासी व नगराध्यक्ष हे अविशेष सुसंस्कृत होते, म्हणून ह्याचे प्रयत्न निष्फल झाले. विद्वानगरांत गावा- तीन गृहस्थांपक्षा भूषणवर्माविषयी अशिव आदर केळत रंगदासक वशीविला. पाकम पळताना छत्री आशून वर्माक सिबच्या पातुन वचावले, परंतु छत्री देऊन शकल्यावडळ इतर भूषणांची बाकी सुद्धा मागिल्ली नाहीं या कारणासाठी तो वर्माच्या पसतीम उतरला. जका शर्मांनी ह्या कार गृहस्थांचा आदर स्तकार व सन्मान केला त्याना उपहार देण वर्माक पसत पडले नाहो मारकून हे स्पष्ट आह की भूषणवर्मा केवळ अंतकारीच नाहीं तर शिष्टाचारही न जाणारा दाम्भिक भुड्या आहे.

राजाचे सैन दक्ष मारके भंग होताच वेताळ वेताळ अदृश्य होऊन पुन्हा त्या शाळावर जाऊन मसला (कस्तिप)

अच्या दरोबर जाऊ शकता नाहो देवाचे दर्शन करून लोक बाह्ये मंत्रास तोच पुसळधार पाउस पुरू झाडा

लगेच नगराध्यक्षाचा रंगदास नावाना एक अनुचर पटांगणांत असलेली एक छत्री घेऊन आला व त्याने भूषणवर्माचे पात्रांत मिजण्यापासून रक्षण केले. क्षीतापुरचे इतर मार गृहस्थ मात्र पावसात जांगलेच मिजले

विद्वानगरातील भूषणवर्माचे काम आटीपसे तेचून परतण्याच्या वेळेस भूषण वर्मा सहित त्याच्या मित्रांनाही नगराच्या अधिकार्यांनी निरनिराळे उपहार दिले. क्षीतापुरच्या गृहस्थांनी भूषणवर्माक

जांदोस





दीन संप्रसार

आनंदपुर गावाच्या गावात कृष्णदास व त्यामदास नावाचे दोन भाऊ रहात असत त्यांचे परस्परदोवर गाढ प्रेम होते. गावातील प्रतिष्ठित व्यक्ति म्हणून त्यांना मान होता. वेळप्रसंगी सकाट पडलेल्यांना ते मदत करीत व जरूर पडेल तेव्हा त्यांना उत्तम सल्ला देत. दोन भावांतील जो कोणी त्यावेळी हुजर असेल तो हे काम करीत. काही काळानंतर त्यामदासला एक गोष्ट कळून चुकली—ती ही की त्याचा मोठा भाऊ बावकऱ्यांना जो सल्ला देई तो लोक निमृत्पणे घाळत. परंतु आपला स्वतःचा सल्ला मात्र लोक तसाच प्रकारे घाळत नाहीत. काही लोक त्याच्या सल्ल्याच्या विरुद्धही वागत. याचे कारण खोलेवर विचार करूनही त्यामदासला समजना.

एक दिवस त्यामदासने आपल्या मोठ्याभावाला विचारले—'दहा, तू जो सल्ला

देतोस तो गावकरी सका उपमिद न करत निमृत्पणे खोष घाळतात पण माझ्या सल्ल्याच्या बाबतीत असे वागत नाहीत त्याचे काय कारण ?'

आपल्या घाकट्या भावाचा प्रश्न ऐकून मोठा भाऊ कृष्णदास हसला व म्हणाला "मी स्वतःच तुला सांगायला सल्ला देण्याचा निचार करत होतो व माझ्या प्रसंगाची वाट माहत होतो आज तू स्वतःच हा प्रश्न काढलास म्हणून सांगता की आता जेव्हा मी दुसऱ्यांना सल्ला देईन तेव्हा तू शांतचित्तान त्याचे परीक्षण कर."

याच वेळी लेख चंद्रनाथ नावाचा शतकरी आला व म्हणाला—'कृष्णदासजो या वर्षी एक बागले घर बांधावे असा माझा विचार होता परंतु माझ्या घालोचे म्हणून काम की त्या वर्षी मासक्या मुलाचे जन्म

काल झाले. ही सोयी कार्य करण्यास पुरेसे काल माझ्यासाठी नाही. तेव्हा प्रथम काणवे कार्य करणे हे मला संपन्नतेचे शाल आहे म्हणून आपला सल्ला विचाराला आला."

"तुमच्या मुलीच इय काय आहे?"

कृष्णदासने विचारले.

"समरा इय' चंद्रनाथन उत्तर दिले

"योग्य वर निवडला आहे का?" कृष्णदासने पुन्हा विचारले

"नाही, अजून वर शोधून काढायचा आहे" चंद्रनाथ म्हणाला

माघार कृष्णदास म्हणाला—"असे रहा चंद्रनाथ, तुमची मुलगी अजून सहा महिने आहे विवाहयोग्य झालेली नाही म्हणून या वर्षी तुम्ही घर बांधा त्या तंत्रा मुलीच्या लग्नासाठी तुम्हाला वन जमिनीची वईल व समजा वन जमिनीचा शाल नाही तरी घर गहाण ठेवून तुम्हाला कांज मिळू शकेल

कृष्णदासचा सल्ला चंद्रनाथला योग्य वाटला त्याप्रमाणे व गण्याचे आश्वासन देत चंद्रनाथ निघून गेला

इतक्यात नारायण नावाचा दुसरा एक गावकरी आला व कृष्णदासला प्रणाम करून म्हणाला—'कृष्णदासजो मी माझ्या मुलीचा योग्यतयाकर करण्याचा विचार करीत



आहे. बांध करायचाच तू तो कोठचा बांधायलाय करायचा विचार आहे. मात्र मलाच जखी की सल्ला माझा झालात पुरेसे काल नाही. तेव्हा मी आजचे योग्यी वईल विकसार आहे. माझा पत्नीचे पण वईल यत आहे. कुत्रा करून बापण आपला सल्ला द्या."

"नारायण, तुम्ही वता विचार केला आहे तसेच करा." कृष्णदासने सल्ला दिला. नारायण आनंदाने निघून गेला.

निर्णय ऐकून त्यामदास कृष्णदासला म्हणाला—"दहा, तू चंद्रनाथला विनंता नसला सर्वतोपरी योग्यच होता. परंतु नारायणला तू जो सल्ला दिलास तो माझ्या

[illegible]

काल ६ पक्ष



शुक्रावर

सूचना

ये ह्येका मया शिवायता रक्तवा कणि एव
केचन वरगमिद्वय नालका एव वरुण
वरायता सुसज्जिता प्रपन्न वरा नली इत्येता
ह्येता रोगिणी

वराता सुसज्जिता वरा वरा शिवायता रक्तवा
केचन वरगमिद्वय नालका एव वरुण
वरायता सुसज्जिता प्रपन्न वरा नली इत्येता
ह्येता रोगिणी

काय होते आणि का?

बटाटा जेव्हा भट्टीच्या बरोबर कायदावर जोडले जायते आणि ते बटाटा गुळ
मेल्यासारखी ती नली त्यात घुसले. पण जरून बटाटा वगळी बरोबर नली या कायदावर
बसली नाही, तर साव नली बाहेर, जेव्हा ती बटाटात घुसून कुठल्या कायदावर बसली
बाहेर निघते.

बटाटा जेव्हा भट्टीच्या बरोबर कायदावर जोडले जायते आणि ते बटाटा गुळ
मेल्यासारखी ती नली त्यात घुसले. पण जरून बटाटा वगळी बरोबर नली या कायदावर
बसली नाही, तर साव नली बाहेर, जेव्हा ती बटाटात घुसून कुठल्या कायदावर बसली
बाहेर निघते.

बटाटा जेव्हा भट्टीच्या बरोबर कायदावर जोडले जायते आणि ते बटाटा गुळ
मेल्यासारखी ती नली त्यात घुसले. पण जरून बटाटा वगळी बरोबर नली या कायदावर
बसली नाही, तर साव नली बाहेर, जेव्हा ती बटाटात घुसून कुठल्या कायदावर बसली
बाहेर निघते.

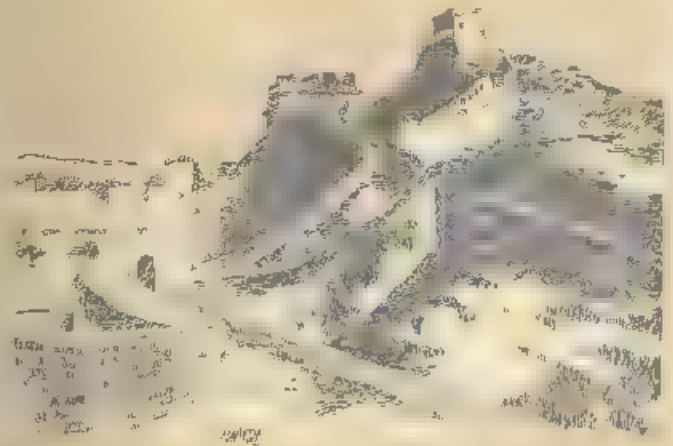
बटाटा जेव्हा भट्टीच्या बरोबर कायदावर जोडले जायते आणि ते बटाटा गुळ
मेल्यासारखी ती नली त्यात घुसले. पण जरून बटाटा वगळी बरोबर नली या कायदावर
बसली नाही, तर साव नली बाहेर, जेव्हा ती बटाटात घुसून कुठल्या कायदावर बसली
बाहेर निघते.

बटाटा जेव्हा भट्टीच्या बरोबर कायदावर जोडले जायते आणि ते बटाटा गुळ
मेल्यासारखी ती नली त्यात घुसले. पण जरून बटाटा वगळी बरोबर नली या कायदावर
बसली नाही, तर साव नली बाहेर, जेव्हा ती बटाटात घुसून कुठल्या कायदावर बसली
बाहेर निघते.

अपनीत आश्चर्य

चीतची भिंत

बटाटा जेव्हा भट्टीच्या बरोबर कायदावर जोडले जायते आणि ते बटाटा गुळ
मेल्यासारखी ती नली त्यात घुसले. पण जरून बटाटा वगळी बरोबर नली या कायदावर
बसली नाही, तर साव नली बाहेर, जेव्हा ती बटाटात घुसून कुठल्या कायदावर बसली
बाहेर निघते.



शान्ति-प्रसाराला प्रेरणा देणारे बुद्ध

क्रिस्त ज.माच्या ३०० वर्षे अगोदर चंद्र गुप्ताने मौर्य घराण्याची स्थापना केली त्याच्यानंतर त्याचा पुत्र बिन्दुसार हा राजा झाला, आणि त्यानंतर सिंहासना-
वर बसला सत्राव्या अशोक म्हणून प्रसिद्धीस आलेला त्याचा पुत्र अशोक! मौर्य साम्राज्याच्या सीमा वाढवण्याची हत्ता असणाऱ्या एक महू-वाकांक्षी राज-
पुत्र-म्हणून त्याने आपला कारभार सुरू केला. राज्याभ्यासून राज्ये जिंकत अखेर तो कलिंग (आजचा ओरिसा) देशापर्यंत आला त्या वेळी तेथील राजा कोण होता हे इतिहासच जाण! परंतु इसके भाव सार की तेंधाने मवची सर्व जनां शोकमय परतवत हातुप्याच्या ह्मणनेच एक हाकल करली! परंतु अशोकाचे मन त्याच्याहून अधिक सामर्थ्याने, सुसज्ज होते! या कठोरतेत एक शास्त्र सांगते पारंगी गळी धीठ लाल पाण्याने कंदी म्हणून पकडली गेली आणि इतर अनंत वधर होऊन व बुद्धाच्या परिणामस्वरूप राज्याचे उदया अगून रडणा-
र लोकांची पीतावस्था पाहून अशोकाचे मन झुललं! त्याने पुन्हा म्हणत युद्धाचे राजे काढण्याची प्रतिज्ञा कीली आणि बुद्ध धर्म स्वीकारून शान्ति व अहिंसेच्या

राज्ये आपले उर्वरित सामुप्य वेचत त्याने लेखक एवु सी. वेस्त लिहिली दुनियातले पाच घराण्यांचा वहुत हजार सारांश. एकट्या अशोकानेच माव एक हाताच्याप्रमाणेचमकत राहिलेआहे!

पुनरुत्थरनचळ, दया १२ म. किनाऱ्यावरील बोली नावाच्या स्थानी हे कलिंग-बुद्ध लढत गेले तेथे आजही एका व्होटाचा गेकरीवर साक्षात अशोकाचा शान्ति-संदेश कोकल ठेवलेला आहे



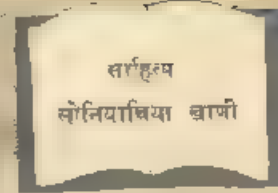
पात्री १
भारतात
शेकरी

कोणत्या राज्यात शेकरी शी १. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

घटना, विज्ञान आविष्कार आणि शोधांची दुनिया

१. सरड्याची सीमा किती लांब असू शकते?
२. असात सर्वात जास्त वापरली जाणारी भाजी कोणती?
३. जगात सर्वात वर्या ५ ठांवांमध्ये कोणत्या ठांवांचा समावेश होईल?
४. सुफुल्ल भाहिती अक्षरांशी जगावरून अजिबात झिरे जगावर कोणते?
५. कोणत्या देशात सर्वात अधिक 'सुफुल्ल' वापरला जातो?
६. सुफुल्ल जगावरून अजिबात झिरे जगावर कोणते?
७. सुफुल्ल जगावरून अजिबात झिरे जगावर कोणते?
८. सुफुल्ल जगावरून अजिबात झिरे जगावर कोणते?
९. सुफुल्ल जगावरून अजिबात झिरे जगावर कोणते?
१०. सुफुल्ल जगावरून अजिबात झिरे जगावर कोणते?

१००



१. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
२. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
३. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
४. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
५. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
६. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
७. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
८. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
९. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?
१०. सर्वात महत्वाचे सैन्याच्या बाबी कोणत्या आहेत?

१००

सर्व भारतीय भाषांचा एक शब्द शिकू या!

सर्व भारतीय भाषांचा एक शब्द शिकू या!		
मराठी	दक्षिण	दक्षिण
अस्साही	दक्षिण	संस्कृत
बंगाली	दक्षिण	सिंधी
गुजराती	दक्षिण	तमिळ
हिन्दी	दक्षिण	तेलुगु
		उर्दू

मुद्री विभाग ठराव

१. मुद्रांकन विभाग ठराव
२. मुद्रांकन विभाग ठराव
३. मुद्रांकन विभाग ठराव

अतः मुद्रांकन विभाग

१. मुद्रांकन विभाग ठराव
२. मुद्रांकन विभाग ठराव
३. मुद्रांकन विभाग ठराव
४. मुद्रांकन विभाग ठराव
५. मुद्रांकन विभाग ठराव
६. मुद्रांकन विभाग ठराव
७. मुद्रांकन विभाग ठराव
८. मुद्रांकन विभाग ठराव
९. मुद्रांकन विभाग ठराव
१०. मुद्रांकन विभाग ठराव

उत्तरावली

नो करण

इतिहास

विज्ञान

साहित्य

१. मुद्रांकन विभाग ठराव
२. मुद्रांकन विभाग ठराव
३. मुद्रांकन विभाग ठराव
४. मुद्रांकन विभाग ठराव
५. मुद्रांकन विभाग ठराव
६. मुद्रांकन विभाग ठराव
७. मुद्रांकन विभाग ठराव
८. मुद्रांकन विभाग ठराव
९. मुद्रांकन विभाग ठराव
१०. मुद्रांकन विभाग ठराव



नेहरूंची गोष्ट-४

१९९९ मध्ये अनेक दुःखदायक घटना घडल्या. केंद्रातून आलेल्या काय-कायदा वीरता शौर्यावरून अनेकदा त्यांच्या पक्षावरून विरोध सरकारनेही अडवला. वीरता शौर्याला लागणारे वीरता शौर्यातील यादवकला अभाषकारांचा साथ विलास

त्याच कळाले. गेल्या वर्षी अमरावती जिल्ह्यात भासल्याच्या विरोधकांना केंद्रात पाठवून कोरपगिरीच्या गुन्हा-नामाची सवा देवा यावी याच कायद्याने नवेमानकांचे स्वातंत्र्यही रद्द करतो येई.



गांधीजी अस्मत्तया ह्याने यांशीहीच्या विरोधाना न जुमानता रोनाट जेकरा अस्मत्तया सुरु झाला तेव्हा त्यांनी अस्मत्तया भारताय पातळीवर त्या कायद्यावरून आदोनाच विलासिताचे नवून अस्मत्तया स्वर्गाकरीन या आदोनाचे यत्न संपादन जेव्हा टोपण्या पासे तेव्हा हा निर्णय घेण्यात आला. को या संपादना अमरावती संपादनानी रोनाट अस्मत्तया उत्तरेवर केलेच पाहिजे



मन्यासह पणने वा मुवस्य होण्याने जवाहरानानने ठरवले याचा परिणाम म्हणून त्यांना बंदीवास होणार हे नक्की झाले. या विचाराने आकुळ झाले की आपला मृत्यू काळागुहाच्या जमिनीवर वहा जाणु घेवते. या गाळा स्थानी बरोच जमिनीवर होणून ते कष्ट प्रत्यक्ष अनुभवले

विशे पंजाबात सैनिक मावलाचा अर्थ होतो. त्याच वेळी अकबरमहोदय जालियनवाला बागेत घडलेल्या हत्याकांड झाले. सैनिक बापला नेत्याची बापला एकाचला जमले होते त्या वेळेस दुष्ट ब्रिटिश सेनापती जनरल डायरेने निरोध प नि मरवा नोकावर बाळग बाळग्याची आज्ञा दिली. या हत्याकांडात नेकरी स्त्रीपुरुष मृत्युमुखी पडले व हजारों जखमी झाले



जनरल डायरेन नोकांना भयभीत करायला रस्त्यावर रांगेत सरपटून त्यांना जायला हवे तसेच त्यांच्या खोरा जो कोणी हल्ला घेतल त्याच्या पावा पडायला हवे असा आदेश दिला. जिवाच्याला जशी शिक्षा देण्यात यावी की वरतून त्यांना वहा पंधरा मैल पायपीट करवावी आणि शिबक ठाम करून त्यांना उभे करायला शके



जमिनी जमलून कायदा धावले की. म्ह होणार भयक घडणो पंजाबातील स्थानात अज्ञान भरलेल्या लोकांमार्फत सत्त्वलाहने मानवीय आणि नैतिक अडथळ्यांनी पोडिताच्या पुढाची पाती व रागाच्याची पांजना हल्ले घडली आणि अज्ञान्य नोकांना ने स्वयं-सर्वक बनवू लागली.



जालियनवाला बागतील हत्याकांडाची चौकशी करण्यासाठी काँग्रेसच्या हसन जवहराला एका चौकशीमंडळ पाठवले त्या मंडळाचे नेतृत्व प भारतीयाने म्हक व बितरकर यास बांध्याकडे होते. बितरकर यावर नेहमीच सामाजिक म्हणून जवाहरलास नेहमीची कोवना झाली. डायरेने केलेल्या घबंकर हत्याकांडाच्या कपा ऐकून जवाहरलाक भयही लुलवुड झाले

आपले कार्य संपादन झाल्यावर जवाहरनात एका रात्रीच्या गाडीने दिल्लीला जायला निघागे ज्या दम्यता ते बदले तसे एकत्र बरवा कथे रिकामा पाहून व तेथे निजम सकाळी अठरावर त्यांनी पंजिब की उबा सैतिकांनी सरला होता त्यांच्या मध्ये बसून जनरल डायर निजज्जण आपल्या दुष्टत्याका दुष्टाकी मारत होता जवाहरलातले स्वतःच्या जानीनी हे सारा कृतान एकठा





१९११ साली अमृतसरमधे होयल
महात्म्येच अधिपताने साने ५ सालां
काल नेहल ह्. सुसंख्या अस्वास्थ्यानी
ह्या वाच अधिपतानाच अस्वास्थ
राष्ट्रिय कायमाने नवमुखाचे गेला जे
नवमान गरीबीनीला स्वीकार केला

१९२० च्या १ ऑगस्टला मुंबईने
लोकमान्य बाळ शंभावर टिळकाचे
निधन झाले. १९०६ साली टिळक व
श्री अरविंद यानी मिळून काँग्रेस महा-
संघाच्या अधिपतानाच संपूर्ण देशाच्याची
भागणी केली होती. १९१० मध्ये श्री
अरविंद राजकीनीच्या कैलासून निवृत्त
झाले आणि हाता टिळकाच्या
निधनाबद्दल बांधाजी काँग्रेसच्या
इतरवाचाटी पुढे आन.



टिळकाचे निधन झाले त्या दिवशी
पद्मदेन बांधाजी व जगन्मन
मुंबईला पोचले जवाहरलाल नेहरूंच्या
आन्दाळ सागायचे तर - आपल्या एरम
प्रिय महान नेत्याविषयी आपला आदर
व्यक्त करायला दहा लाख लोकसंख्या
अमर्जन मारु गडर सोडून होते त्या
विशाल समुदायाच्या नर्तत गांधाजी
आणि ५ नेहरूनी सांग पेंतला



अनंतरासंचालक

ह्या गावात अनंतरासंचालक एक
अमीनदार रहात होता. त्याच्याकडे
एक बोडागाडी होती व त्या गावातील
लोकाना ही अनिशप उपयोगी पडत असे
त्या गावात एकादा कुशल वैद्य नसल्यामुळे
जे गावात कोणावर एकादी आपत्ति
पाडवली, आजोद बिकापाला गेला किवा
साप खावला, तर आपल्या गाडीतून
जवळच्या राजधानीत रयाला पोचवून
अनंतरासंचालक करीत असे
काही काळाने अनंतरासंचालक निघून गेले,
मरण्यापूर्वी त्याने आपला मुलगा नरसिंह
याला समितले-“मुला, संकटात पड-
लेल्यांना गाडीची अरुध पडल्यास ती
सातवीने पाठवून स्थाना भेदत कर.”

नरसिंहाने आपल्या इच्छांचा तसे वचन
दिले धरे, परंतु त्याचे पालन मान केले
नाही वेळी अवेळी जर कोणी संकटात

पडला त्याच्याकडे राहत गेला व गाडी
देण्यासाठी त्याने प्रार्थना केली तर आपली
झोपझोड करणाऱ्यावर रागाने तो तुटून पडून
आणि त्याला बरेवाईट ऐकवून घराबाहेर
काढी.
काही दिवसातच गाववाले समजून
चुकले की नरसिंहाकडे गाडी मागणे अगदी
व्यर्थ आहे त्यामुळे स्वर्गवासी अनंतरासंचालक
लोक मनोमन प्रणाम करत आणि त्याचा
मुलगा नरसिंह याला अरुध शिळ्यासाप देत
एकदा मध्यरात्रीच्या सुमारास रंगनाथ
नाबाच्या गृहस्थाच्या बीस वर्षांच्या तरुण
मुलाच्या जोविताला बोका उत्पन्न झाला
तेव्हा आपल्या मुलाका पाठीवर घेऊन
त्याचा नरसिंहाच्या घरी गेला व त्याला
जोपेतून उठवून त्याला गाडी भगितीली
निद्राभंग सात्त्वाने नरसिंह कोषाने
जोरडला-“अशा तशा वाटेक त्या मोसा



गोमासाठी माडी तयार ठेवायला मी काय तुमचा नौकर आहे? ही काही तुमच्या दांपत्याची माही मुकाट्याने बोलता हो" मला प्रकारे दमदाटी करून त्याने वरवाचा धाडकन बघ केला

रंगनाथच्या मुलांने बापाच्या काहूनध्य अपमानाच प्राण सोडले

रंगनाथ किलोतरी वेळ शोक करीत होता संवटी याचे कारण झालेल्या नरसिंहाचा वूड घेण्याचा त्याने निश्चय केला

बापल्या मूलावे छव तेथेच टाकून तो सरळ न्यायाधीशाकड गेला व त्याने नरसिंहा विरुद्ध तक्रार केली-"न्यायाधीश

महाराज नरसिंहाने माझ्या मल का कोसावर बोलायले, मजरीच्या घेसावरून दोघात भावण झाले मग रंगनाथ्या मरत त्यान पाहण मलाका उर मरत

न्यायाधीशही अनेक मित्रवासातून नर सिंहावर माराम होता क रण नी काणास) कधीही कोणत्याही प्रकारे मदत करीत नसे मघा भिलताच त्याला शक्य 'नेतकी कटाण शिक्षा देण्याचा त्याचा मानस होता अशा वेळ बाज भाळ्यात त्याने नरसिंहाला चांगला घडा शिकवायचे ठरविले

इतक्यात न्यायाधीशाच्या पत्नीने त्याला 'आत बोलवून विचारल 'अहा धाण्य नरसिंहाला शिक्षा करणार आहात की काय?"

हाय म्प दुष्टाल मुज्जा दिल्यात सारा गव प्रसन्न होईल न्यायाधीश उत्तरला

'आपण असे करू नये अनतरामत ग डी पाठवल्यामुळ आपला मूला वरचला व ती आता कचेरीत काम करीत आहे पत्नी म्हणाली

न्यायाधीशाने जर विचार केला मग मनाशी काही एक निर्णय करून त्याने रंगनाथला बोलवले व म्हणाला-"रंगनाथ मी एक सल्ल्याची गोष्ट विसरली आता त्या सल्ल्याचे पाव न येत प्रत वाच्य

कामासाठी मला दुसऱ्या मादी जाण असायलाय आहे झगारण्या भावातून नाही पाणवती आहे घाईघाईत ह्या मियांदोची सुनवणी करणे शक्य नाही, म्हणून तू बॅट राज्यातचेच किर्पाव कर."

अखेर ताईलावान रंगनाथ राजाकड गला व नरसिंहा विरुद्ध किर्पाव केली

मजाने नरसिंहाच्या गवातील काही लोकांना बोलवून त्याची साक्षा धेतली सर्वोनी नरसिंहाविरुद्ध शास रिशी तेव्हा राजाने रंगनाथाच्या म्हणण्यावर विश्वास ठवून नरसिंहाला फाशीची शिक्षा दिली

दुसऱ्या दिवशी नरसिंहाला फाशी बापणे, पण एन वेळी बघ करणारा मांग बाजारी

असल्याचे संमूख झाला नाही त्यामुळे फाशी स्वमित झाली. त्यानंतर महा दिवस हाके पल पांय बालान नाही

रंगनाथ बांका बाजी की मांय जाणून नुजून फाशी बापला विरुद्ध करीत आहे म्हणून करे काय ते जाणून पावला तो छपवेच धेळन त्याच्या गरी गेला.

त्यानळे पांगारी गली त्याला म्हणत होती-"असा प्रकारे किती विवस जायत रावे डोंब करून पछाळा कायपचार तुम्ही? कधी न कधी नरसिंहाला फाशी बापेच कायपचार आहे न?"

त्यावर रांग म्हणाला-"राजेसाहेबांनी मला फाशी विल तरी मी काही ज्ञाने तरी नरसिंहाच्या पळपात काम घालणार नाही



मी सुद्धा त्याच गावचा आहे. बालपणी आचारी पडून मी मृत्युमुखी पडणार होतो पण नरसिंहाच्या विरयाने गाडी पाठवल्यान वेळेवर उपचार होऊन आणि ह्यामुळेच माझे प्राण वाचले. अशा पुण्यालयाच्या मुलाला फायदी देऊन स्वतःच्या विरावर पापाचा बोजा लादून येण्याची माझी इच्छा नाही. तुच आणि अमंतराम सावरकरा पुण्यालयाचा मुलगा वून करण्याइतका दुष्ट वसेल? मला वाटते की राजाच्या न्याय वागास काही तरी चूक असली."

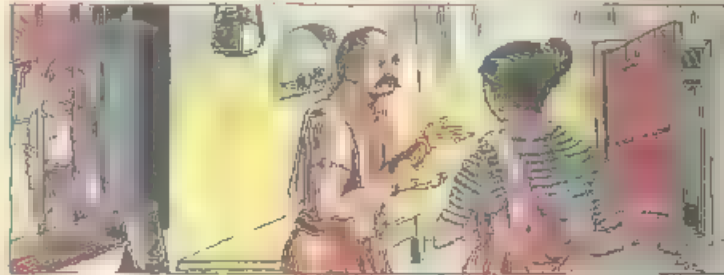
हे ऐकून राजा निघारात पडला. त्याला वाटले की रंगनाथला बोलावून पुन्हा सपत्न्या करणे योग्य होईल.

दुसऱ्या दिवशी राधाचे रंगनाथला बोलावून बरदावून विचारले - "खरे ते सांग, नरसिंहाने तुझ्या मुलाची हत्या केली का? मी म्हणतो तू खोटे बोलत आहेस मास म्हणत खरे आहे न?"

रंगनाथ बाबरला व त्यान राजाला खरी हकीगत सांगितली

नंतर राजाने नरसिंहाला मुक्त करून व त्याला राजा म्हणायला - "तुझा बंदील स्वर्गवास! झाल असूनही त्यांच्या परोपकाराचे स्मरणामुळे तू या जन्मात नू जिवन असूनही स्वतःचा निवृत्तीपणा दाखित करू शकला नाहीस. तुझ्या गावानला सर्व लोक आपुन हात की रंगनाथच्या मुलाची नू हत्या केली व हीस परंतु कोणीही न सत्य उपर केन नाही, कारण दुष्ट व्यक्तीचा सारे मा लोक तिरस्कार करतात. आज तू केवळ अमंतरामचा मुलगा म्हणून वाचलास नरसिंह या नावाने नाही या घटनेपासून बचा घेऊन तू आपले अमरंग घालत आणि तुझ्या पिताश्रमाचे धर्तना यथाशक्ति साहाय्य करत जा तेच मुझ्यासाठी सर्वा साऱ्यांचे एकाकदच होईल

या अनुभवाने नरसिंहला परोपकार आणि चांगल्यापणाच्या भावनेने किती दाखित आहे व तिने किती नहून आहे ते कळल त्या दिवसापासून तो आपल्या वडिलांच्या मार्गानेच जाऊ लागला



कृष्णावतार

श्रीकृष्णाने मूर्तीला कुसुम-कीम विकारले, मूर्तीची प्रसन्न होऊन बदरीमनासील भवत म्हणत होते श्रीकृष्णाला अट-अखलप दली आणि ते म्हणाले - "श्रीकृष्ण, आम्ही एक मोठा काम गरी घडून तुमच्या कड आलो आहोत भूदेव! आ प्रलसा नरक ह्या राक्षसांचा नाशक अहं त अव्यय पराक्रमी आहे, अलिकड फार उद्दण्ड झाला आहे तो समुद्राचा दूधक करू शकता धरणीला भयभीत करू शकता पर्वतांना ज्वालित पातू शकता आजकाल त्याला म्हण सर्व लोक भयभीत कापतान एकदा तू आयच्या बदरीमनासील तला तपवला आम्ही आपल्या यज्ञायांना

की आम्ही देवीला उद्देवून घन करू नये, त्याला उद्देवून बस करायला आम्ही ते कबूल केले नाही, तेव्हा त्याने रागावून आपल्या सेवका करवी आमचे यज्ञ-कुंड विजविले आमची सर्व यज्ञाची सामग्री इकड तिकडे पसकून दिली, आमच्या स्त्रियांना कैद करून घेतून गेला. अशा प्रकारे आमच्या नित्य कर्मात विघ्न आले आणि आमची प्रतिष्ठा घुळीस मिळाली आम्ही अव्यय दुःखी आणि भयभीत झालो आहोत आता आपण सोडून कोण आमचे संरक्षण करणार?"

मूर्तीची तत्कार ऐकून श्रीकृष्णाना आश्चर्य वाटले, तसेच त्यांना नरकासुराचा फार राग आला. असळ नोन उठून श्रीकृष्ण



विचार कर लागले. श्रीकृष्णाची ही अवस्था पाहून मुनि एकमेकांकडे पाहू लागले.

यावेळीं इत्येक वगैरे प्रमुख यादव संवळींनी श्रीकृष्णाला शब्द केले. मुनींकडे पाहून श्रीकृष्ण म्हणाला—'आपण जन्मला मानू नये या कुटुंब तरकासुराचे बाळ ऐकून राधाच्या घरात मी घोडा व्यंकुळ झालो या दुष्ट राक्षसाचा सहार निरिच्छतपण करणाराच आपण आता भय नाळवू नका. इथून निघा आणि आपला नित्यकर्म परिहारा करवा जालू करा. मुनींनी मन पूर्वक श्रीकृष्णाचे आश्वार मानले आणि निरोध घेऊन बदरिकाशमाकडे प्रयाण केले.

मुनी-जत मत्स्यावर इन्द्र अन्य दिवपाला-सह दारका नगरीत उतरले श्रीकृष्णाने मांसोरे जाऊन त्याचे स्वागत केले इन्द्राची प्रमुख यादव संवळींची प्रमान विचारपुस केली सर्वांना अत्यन्त आनंद झाला नंतर 'सुधर्म' सभा भवनात सर्व संवळी विचार परामर्श करण्यासाठी जसले

इन्द्राने श्रीकृष्णाचा हात आपल्या हातात घेत म्हटले— श्रीकृष्णह, मी एका विशय कामासाठी जावली बेट येण्यास आला आहे मी काय म्हणतो ते ऐका? नरकासुर नांवाच्या राक्षसाच्या सायकान ब्रह्मदेवाकडून बरदान मिळविले आणि आता त्याने अगदीच उत्पात मांडला आहे देशांशी युद्ध करून त्याने त्यांना पराजित करून त्याच्या प्रायाला कट लुट आम्ही घर-दार नांदून मातव-लाकत पळत आलो आहोत त्याच आमच्या घरात झिरून आम्ही सर्व संपत्ति लुटत नेली आता आम्ही आम्ही हात कुणाला मागायचे कुणाला ही मिळणार नाहीत अशा अदिनांची कुडले तो घेऊन गला मुनींच्या आश्रमांचा त्याने ध्वंस केला असेक राक्षसांचा सहार केले जगाचे नक्षत्र कल्पयांचा आपला एकच त्याच्या कामावर मळला आहे म्हणून आता मृडान आपणस ही पराजित करण्याची महत्वाकांक्षा तो बाळगून

आहे म्हणून आता त्याचे परिपश्य आपण कराव हे सर्वस्वी योग्य आहे पाहू सर्व लोकांचे कल्याण होईल आपले वाहन बनव आपणास सरत करण्यासाठी गड माझ्या दरावर आला आहे ' असे म्हणून इन्द्राने गडदारी श्रीकृष्णाचा परिचय करून दिला

काही वेळापूर्वी या सर्व गोष्टी मी मुनींच्या नोदून ही एकमेकां आहेत आपण बागांमूळ माझा निश्चय आला अधिक 'मका दाना गोह' आम्ही तत्काळ प्राग-ज्योतिषपुरा कड प्रयाण करायचे ठरवत आहे असे म्हणत श्रीकृष्ण आपल्या नासनावळून खाली जाले. सर्व प्रमुख आहे जावे श्रीकृष्णाने निरीक्षण केले. यादवांनी त्यांना निरोध दिला राक्ष देखरेक्ष करणारे सर्व राक्षस पाहून घेतले

एक वगैरे आपली मायचे घेऊन त्यांनी नक्षत्रांमकडे खबर पाठविनी. आता श्रीकृष्ण गडदारी माकड जाले. वडील संवळींनी त्यांना आशिर्वाद दिले सेवकांनी स्तोत्र-पाठ केला. हळू मारी बाळवू लागले श्रीकृष्ण त्यांचे मागे तिघांचे घोडा वेळ मूलावर प्रयास करून मग इन्द्र आणि श्रीकृष्ण यांनी आकाशात उड्याग केले नि आकाश मार्गे प्रयाण सुरू केले.

श्रीकृष्णाने जंभूनच आकाशातून हाग-ज्योतिषपुराचे ईर्ष्यन केले या नगरीस प्रवेश करणे तसे म्हणून कुणाला शक्य नव्हते नगराची हरक्षण-व्यवस्था कशी आहे जावे श्रीकृष्णाने निरीक्षण केले. यादवांनी त्यांना निरोध दिला राक्ष देखरेक्ष करणारे सर्व राक्षस पाहून घेतले





धानंतर श्रीकृष्णाने इन्द्राला निरोप दिला आणि पुढे तिघांचे तगराच्या सीमेवरील अनक राक्षसांचा कडवा गाडला.

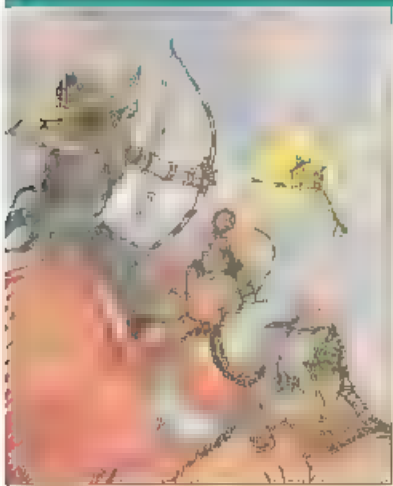
प्रागज्योतिषपुराच्या प्रवेश दाराचे संरक्षण करणाऱ्या अनेक राक्षसांचा संहार करून आता श्रीकृष्ण द्वाराच्या जवळ पोचले. इतक्यात राक्षस-सैन्या त्यांच्यावर तुटून पडली. श्रीकृष्णाने अगदी सहजपणे या सर्वांचा समाचार घेतला ही सर्व बाती नरकासुराला समजल्यावर आता तो स्वतःच श्रीकृष्णाशी युद्ध करण्याच्या तयारीने आला. युद्धासाठी एकट्याच आलेल्या श्रीकृष्णाला तो म्हणाला—“ऐक मा यत्ना नरकासुर म्हणतात. इन्द्र आणि देवतांना पराभूत

करून मी तिन्ही लोकांचा समस्त वरून सौम्य आहे माझ्या पुढे मोठ मोठ घाबरी वीर कुछ नासावं! तू वसा काण लागून राहिलास? इथ कसासाठी आला आहे?” हा मोठा-पोरला पक्षी कोण आहे? हा तुझ्या बरोबरची आई कोण आहे? मगलं काही मोठ सांग मी आता तुला पाहून दाकून या आईला शाव्यात पडून पडून आप्पाचा प्रयत्न करू नकोस आणि पुढाच तयार हो.”

नरकासुराची ही वटवट ऐकून श्रीकृष्ण हसून म्हणाला—“मी तिन्ही लोकांत प्रसिद्ध असलेला श्रीकृष्ण! तुला माझी कीर्ति ठाऊक आहे की नाही? मला समुद्रात हो म्हणतात या स्त्रीच नाव मत्स्यप्राया, ना माझी पत्नी काहे. हा पक्षी पक्षी माझ्या राजा आहे बाला महत्त्व म्हणतात हे माझे वाहन आहे. तुझा संहार करून जगाचे कल्याण करण्याच्या हेतूने मी येथे आला आहे. समजलं?”

मद तिमिर करीत नरकासुर म्हणाला—“बरं, तर तो श्रीकृष्ण तु माय तुझ्याला लढायला मी फार उत्सुक होतो. तू युद्धाने आपले सर्व सामर्थ्य पणाला लाव आता मला माझ्या तावडीत सापडला आहेस. प्राण घालून कसा जातोस वरना! आम म्हणून नरकासुराने श्रीकृष्ण वरना





लढायला सुरुवात केली. सरोवर हे युद्ध पाहून राम-रावणाची वाढवण झाली या युद्धास श्रीकृष्ण जखमी होऊन वेंचुड होऊन बघला

हा प्रकार पाहून सत्यभामेने थारा तुझा घाबरलो नाही. तिने श्रीकृष्णाच्या डोक्यात शिरलंला आणि कुपलनेने काढला. तेव्हा रवणाची धार बाळू लागली. ती बांसविषया-तानी सत्यभामेने जखमे बर आपला हात ठेवला आणि श्रीकृष्णाची योग्य ती सेवा-सुध्वा केली. गड्डाने आपल्या फंसांनी श्रीकृष्णाच्या बारा घातका बोड्या वेळाने श्रीकृष्ण दाखी वर आले ते सत्यभामेने म्हणाले—“मी भाता भकून गेलो आहे. बोडा

वेळतू युद्ध कर” मग सत्यभामेने श्रीकृष्णाचे घातक व बाण आपल्या हाती घेतले

सत्यभामेने नरकासुरावर बाणांचा वर्षाव केला नरक मोठ-मोठ्याने म्हणाले

“श्रीकृष्णा, त्वज युद्ध करापणे होऊन एका बाईला भाज्याची युद्ध करामका सांगतोस! छी! छी ” नरक सुरने सत्यभामे वर अनंक तीक्ष्ण जाण सोडून

ते सत्यभामेच्या छातीत व हातात घुसले, पण त्याची जरा ही पर्वा न करता सत्य-

भामेने जोषावेसात नरकासुराची ध्वजा उडवली त्याच्या रणाच्या चोहयांना घाबरून टाकले नंतर त्याच्या सादक्याचा वध

केला. सत्यभामेने वर सोडल्यासाठी नरकासुर बाण दोरी वर ठेवतो व ठेवतो इतक्यात सत्यभामा ती उडवून लावी मग प्रकार

नरकासुराचे होणे बाण बाया गळ्यावर त्यात आपली गुदा जोरात सत्यभामेने वर फेकली पण सत्यभामेने मघच मघच

तुकड-तुकड करून टाकून नरकासुराच्या प्रत्येक आयुधाचा सत्यभामेने नाश केला

सत्यभामेने हे युद्ध-कौशल्य पाहून श्रीकृष्णाला फार सतोष वाटला मग त्या

कपाळावरील बाव घुसत ते म्हणाले— “सत्यभामे, मू बासा रूप वयलीस, पडे कर युद्ध!” मगचा करीत श्रीकृष्णांनी

आपला कंडहार सत्यभामेच्या गड्ड्यात

घातला हा हार प्राप्त करण्याची तीव्र इच्छा सत्यभामा व शर्मिष्ठा या दोघीच्या मनान होती. पण अजून पर्यंत तो कुपलाच

मिळालेला नव्हता बाज तो सत्यभामेला मिळाला

यानंतर श्रीकृष्णांनी सत्यभामेच्या हातून बाण घेतले आणि नरकासुराची युद्ध हुक

केले नरकासुराचे रथ बघण्या आणि श्रीकृष्ण सत्यभामा व गड्ड यांच्यावर

वृण न वरवाले केला. श्रीकृष्णाने क्रमशः नरकाचा मग रथ, त्याचे घोडे आणि

माथ्या यांचा संगार केला आता नरका-सुराचा खूप राग आला आणि हातात गदा

घेऊन ना झाली उतरला श्रीकृष्णाच्या टापीच्या रोखान त्याने आपली गदा फेकली

श्रीकृष्णाने अगदी सहजपणे ती गदा मोडून टाकली नरकासुराचे श्रीकृष्णावर निमित्त

जखमे वृक्ष आणि वणव मादले वण कसावा हे काही उपयोग झाला नाही

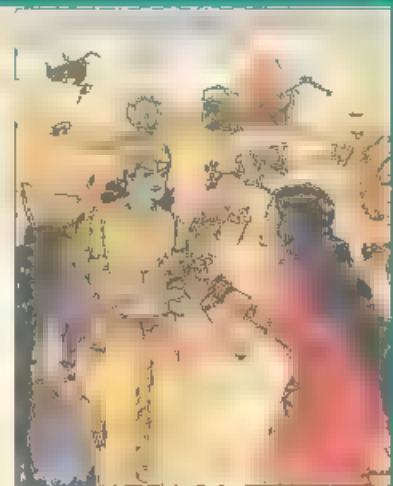
शेवटी श्रीकृष्णाने नरकावर आपल्या सुदर्शन चक्राचा उपयोग केला या चक्राने

नरकासुराचे शिर धडापासून अलग झाले मग रीतने नरकासुराचा नाश झाला आणि

पृथ्वी वर आलेल भारी सकल टाळले. पृथ्वी मानव रूप धारण करून प्रत्यक्ष

उत्तरीय झाली. तिने नरकासुराच्या शवाला बांधिलत दिले व त्याच्या कानातील दिव्य

चंद्रोबा



कुडले काढून घेतली. श्रीकृष्णाजवळ जाऊन रडत रडत हात जोडून म्हणाली—“महात्मन्,

आपणच मला हा पुत्र दिला आणि आता त्याला लोककंटक म्हणून मारून टाकले

आता देव आणि मुनि सुत्तान राहतील इच्छा पराजित करून मिळवलेली ही

कुडले आवले ही मी आता आपणांस देऊन टाकते नरकाच्या दुस्ताला वशव या नि

त्याला आपले राज्य बेजान होणार.”

श्रीकृष्णाने जुदेवीची विनंती मान्य केली. तेव्हा जुदेवी बदूष्य झाली श्रीकृष्णाने

नरकाच्या शवाची उत्तर क्रिया केली आणि मग त्याचा पुत्र मगदत धाळा राज्याभिषेक

केला.

प्राकज्योतिषपुरात अशक्य खजिने पडले होते दिव्यालाला परामूल करून नरका-सुराचे त्यांचा सवह केलेला होता. नरका-सुराच्या वेवकाली हे सर्व खजिन श्रीकृष्णाच्या ताब्यात दिले.

नरकासुराले वेव-लोकातील सोळा हजार एक शें स्वयंभूत कंद करून मणि-शैलानवळ ठेवलेले होते श्रीकृष्ण सत्य-भामिन्ह हेचे गेले. त्यांना पावून त्या स्वयंभूत म्हणाल्या-“आम्ही देवांच्या नारी आहोत एकदा नारवाने आमचे दुख पाहून आ-शब्दांत आम्हाला आवासान दिले होते-

‘तुम्ही चिता करून नका श्रीविष्णु मानवाचा अवतार घारण करून नरकाचा नाश करतील न तुमची मुक्तता होईल’ त्या आश्वर आम्ही आजतागायत सर्व दुखे सहन करीत आलो आता आम्ही धन्य आलो”

श्रीकृष्णने श्रमभराले त्या स्वयंभूत पाहिले आणि त्यांचे सर्व मनोरथ पूर्ण होतील असा त्यांना आशीर्वाद दिला राक्षक-सेवकाकडून त्यांच्यासाठी पालक्या

आणवत घेऊन यानंतर श्रीकृष्णाने मने मणिशैल विह्वल-निकून राहिला त्याच एक शिखर, त्यावरील वन व पक्ष्याम्ह वाज्या करून व रसदावर टाकले. गरुडाने घमरात हा भाग वाटले. पर्वत विखरा नहे थंडुटा गरुडाने आरुह झाले आणि इन्द्रनगरीत पोचले. इन्द्र व शची यांना मंडप त्याची दिव्या-पुन झले. पार्श्व आणि सत्यनामा वानी एकमेकींना आशिर्वाद दिले श्रीकृष्णाने इन्द्राला नमस्कार केले आणि आणखी कुडल त्याला देऊन राकली श्रीकृष्णाने नरकाचा संहार केला आणि त्यात सत्यनामाने हा सहकार्य केले हा जाणून शचीने सत्यनामाची तारीफ करीत म्हणले “सोम सत्यनामा, तुम्ही आवकती नागांनी ही वस्तु तुम्हा देणाची पाशी इच्छा आहे माग तुला काय देऊ?”

सत्यनामाने उत्तर दिले “नाक्यातकळी एक काही आहे मला कमंड ही घम व नाही. तुम्ही प्रेम मिळाले की घम वाई पाहून अश्विन कणाची इच्छा आहे”



गोड्यालले खडे

रत्नगुप्त नावाच्या एका घन दुखे व्यापार्या वड मुधाम नावाच्या एका नकरा होना. नापाच्या मातकाचे आश्रयालून तो पांढऱ्या मळाने करीत आहे. रत्नगुप्तही त्याच्याशी मारून वार्ये, त्याला आपल्या कुटुंबातल्या व्यक्तींपैकी एक समजे.

एक दिवशी रत्नगुप्तकड याचा एक वनस्पत नावाचा नाराईक रक्षकाला आला. या वनस्पतचा बापलाय जमवर मूठान इत्यादीत या रक्षकाकडून तापतीतला न नापराता वाकूनिकड बाळ, शिब्या दई यांच्या सवयाप्रमाण एकदा त्या व मुधा मळाला कैलापर घेतले.

हा प्रचार न शब्दरंगाने रत्नगुप्त याच वनस्पतला रक्षककड तसम राखत ठेवला. गुपप महत्वा कधी काही चूक करीतला नाचा वण नवकित केलेच तर मो-याचा गार नवकाचा न रत्नगुप्त इतक

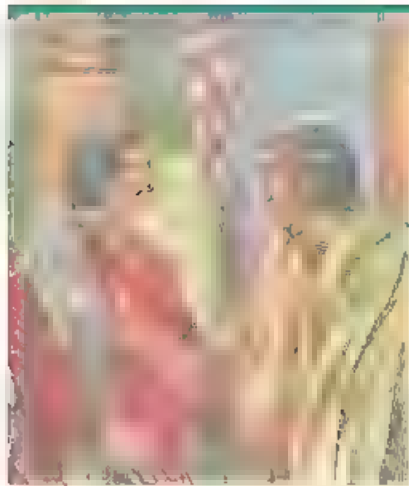
तू मीच आज त्या चांगल्या मण्य-आ आचन शिवांगळ कोलोस मराड वागायची ही काय पद्धत झाली?

धावरही आपलंच समर्थन करीत धनगुप्त म्हणाला-“मानाये सोंडया आणि थीमन्त माफसाता अशी विवायची सवयच असते अन् मग त्याचा प्रयोग आपण कुणावर करणार? आपल्या शिब्या एकण्यासाठी नाही, तर मग नाकिरांचा उपयोग काय पळो?

रत्नगुप्त विह्वल म्हणाला-“पण अन् एकप-एक पांढऱ्यादर आ हर न-एक तर आपल्याला नाकर मळणच मळिल नाही का हाणार?”

‘अरे, छोड भी वारा! आपल्या देशात इतके दरिद्री लोक आहेत की ते आपल्या शिब्या मळतरी मळत आहे. एकनाच धनगुप्त म्हणाला.





गहौन! बर, मी तुझ्या मुद्रामधली
पक्षतय रहा।" दूधक बोळून मुद्रामला
जकळ बाळगून तो म्हणाला— "हे दूध
मुद्राय, मा आता तुला शिवागान्ठ केली,
त्याच वार्ड बाटून मजून तकास मी कधी
कधी गहाळ वर न करत न राही।
तुला मी कधीकळ नटवत न
भावं राही। मी यथ मय
मन = तनय म्हणें पावय हे वर
मे दकडे, हे ये ऐके तुला।" मजे डोळून
तो मुद्रायला पुढे म्हणत अज
शांठ्यात कधी खडे न राही।
निवडून काढून टाकतो।
आपण राग नाही काढत।
अस तशी म्हणत आपण।
शिवागहरी विसरून गे।
वग त्याच दिवशी संध्य
दोषांच्या कानावर बातमी आली व मुका
जोरजोरत कोणाकडाला।

गल मुषाम ताड़ल निवडल बरला
कोणालाहा विचारल तस्वन च भागतील
यावर रत्नमास सुधासशी काहीच
बो-लला नाही धनगुल्लक चलत की घरात
निघत गला अन् त्यान विचरल "का
धनगुल्ल, एकलम ना सुधामच डाखण्
"हो एकल की! मानल बाबा, तुला
मुषाम काही माधामुषी तोकल नव्हे!"
धनगुल्लन कदुमी दिली
रत्नगुल्ल हसुन म्हणाला—"प्रत्येक गोष्टी-
कल्यासाठी पैस देण्यान काही रबाच राग
शान्त होत नाही. तामुळे ते वृक्ष होत
असतील कदाचित्! बास इतकच भास
म्हणण् "





हत्तींची पेंचायत

आफ़िनेस एक मोठे-पोरले सरोवर होते त्या सरोवराच्या किनाऱ्यावर रावतो नावाचा एक बुद्ध माणूस जोपले सात मुल्ये, मुला नि नातनजांसह रहात असे त्याच्या सर्व शोपडांनी मिळून एक छोट गावण नवचलं होतं. रासोगीच्या मुपुसतर तो सर्व प्रदेश मोठ्या भुलाच्या अधिकारात आता बाकीच्या सर्व भावांना आपल्या कुटुंबातून मन्बन राहण्याची व्यवस्था करावी लागली.

सर्वात छोट दोम माऊ-पोधू नि अरबा कलानपमासून एकमेकात मिळून-मिसळून रहात असत. एकाने काही काम करण्यास सुखात केली कि दुसरा त्याला मदत करायला घाबून येई. इथपर्यंत कि दोघांनी हीन सख्या अहिणीसी लम्बे केली होती.

आपापसातील या अति स्नेहामुळ दोघांनी निश्चय केला की हा प्रदेश सोडून

ज सवे शाळ तर बाण ही कोठ उनी पुकाव जागी जाऊन आपले घर बावनात आणि तथा एकच राहून आपली बाळकण्या करतलं, अशी प्रभा त्यांच्या रिवाजा बिरुद होती, पण दोघांनी ही त्याची प्रवा केली नाही.

आता त्याच्यापुढे एक समस्या उभी राहिली कि तुम्हाला कोठे जाणजे? वे चर बाबावे? रासोगीचे कुल जिथ रहात असे, त्याच्या पूर्वे कडे एक मोठ प्रगळ हात दाखी भावांनी बिचार कला की त्या जंगलाच्या सीमे वर ज अत आत्म शोपडा वांघान्यात आणि दोनी वाडी मुळ करावी या अयानक जगलाच्या सीमे वर पोधू नि अरबा यांनी आपला जाणवया बांधल्या आणि शेतात बांधटा परत थोडय़ाच दिवसात जाणवयाच्या दागाना कणस लागला आणि हवेत की होल् लागली.

आफ़िनेस एव बाकीकड

एक दिवसो अरबा जनावरांना बाण्या साठी वाहर घेऊन गेला होता पोधू बाळय ने विलायावन्च लोळत परतला होता एकदम मुळे बाबदा-ओरबा कक त्याला हत्ती आले! हत्ती आले!! पोधू क्षण उठला नि बाण्डक ना भावा हा ती घऊन व हेर आला.

हत्तींचा एक मोठा कला जाणवयाच्या राजात तार तुटवीन होता, सोडांनी वाट उपटून फेकून देत होता. पोधू सोदाच्या बाबावर जाऊन मोठ्याने ओरडला. सर्व हत्ती घातपण उबे पाहिले नि पोधूकडे पाहू लागले.

'मदले मोठ्या हत्तीच्या रोहतात रोधून जाणवया हलानाक भाळा तने बट एकटून पकला हा त्याच्या जगला जाऊन मुसला हत्तील रूप राम भावा वेदने कळवळून ना माग फिरला नि जंगलाकडे चाल लागला, धाकांचे संव हत्ती त्याच्या माग जाऊ लागले जण काही सर्वांनी मगला-ममलत करून एक तिगंय घेतला होता.

ज काही घडन पान पोधूच्या हातून तळले तव अघाव घडला त्यान ज भाळा हत्तीवर उबला ना काही मगधा भाळा तळता रामांशीका वधान हा भाळा पिडयान पिडया चालत आला होता त्या समज होता की कोण एक बाळी नत्रि



जातीच्या लांकांनी हा भाळा तसार केला होता आणि तो मंत्र-शक्तीन भारलेला होता. हा भाळा म्हणजे अरबाचा जीव की माण होता नीट ज्ञात न आल्याने पोधूने हा भाळा हत्तीवर फेकला होता आणि आता हा भाळा हत्ती बरोबर जगलात राहा.

अरबा जनावरांचा हाकून घरी घेऊन आला, तेथून तो सारा चरत नहल्याचे त्याच्या लक्षान जाले त्याल रामा रामान पोधूला बिचारले-"बाबा, माझा अरबा दिवत नाही? माझा भाळा मला भाणून दे."

"अरबा, तुझा तो भाळा हत्ती बरोबर त्या संयकर जगलात गेला आता तो मी

बांदोबा

५५



तुला कसा आणून देऊ-सकणार? त्याच्या ऐरणी त्यातून उत्तम भाळे की तुला तरेदी मकल देऊ शकतो. माणून ये." पोथूने शिंतवणी केली.

"मला माझाच पाहिजे! वर तो मू दिला नाहीस तर प्राणाशी वाठ आहे समज!" अवधाने धमकावले.

"असं होय? वर, तुला आपला भाला आणून देईन. वाही तर असून जाईल!" पोथू शांतपणे म्हणाला.

तुलाच्या दिवशी पोथू मर्जीच्या अवोदर उरल्या, एक भाला हाती घेतला. बंगली बराबरांच्या शक्तीच्या कुलातुळार पोथू दिवसभर वाकत राहिला. रत

रवाळ हाती काही दिवले नाहीत. जेव्हा रात्रीचा वट अंधार पसरला, तेव्हा पोथू एका विशाल वृक्षाच्या डोलीत अरुन झोपला. सकाळ उजेडताच तो पुन्हा वाट चालू लागला. बराच वेळ चालल्यावर जंगलातील एका मैदानात तो पोचला. तिथे एक जुनो-पुराणो झोपडो त्याला दिसला. जोंपडीतून धूर बाहेर पडत होता. पोथूला पाहताच एक म्हातारी हातात कुन्हाड घेऊन बाहेर पडली. काकड फोडता-फोडता बबबडली-"आता या म्हाताराणी मला अदत करणार कोणी नाही! मला ही सगळी कामे केलीच पाहिजेत."

पोथू म्हातारीच्या जवळ जाऊन म्हणाला-"बाजी बाई, मी तुमची काकड फोडून देतो. तुम्ही का काळजी करता?" अस म्हणून पोथूने म्हातारीच्या हातातली कुन्हाड घेतली आणि थोड्याच वेळात फोडलेल्या काकडांचा ढीग रचला.

म्हातारीने आश्चर्यातून हसत विचारले-"बाहू बेटा, तू पण मोठा धूर दिसतो आहेस! आपले निवास-स्थान सोवून तू या जंगलात कशासाठी आलास वर?" पोथूने जगली समझी कसा म्हातारीला ऐकवली. म्हातारीने सांगितले-"या कामासाठी इत गरीब देण हे एक निमित्त आसताने

काम आहे. मी तुला काही सपटा काळ शकत की नाही कोणाल ठाऊक? तुला माहीत काकड फोडण्याचं काम करीत तू इच्छा रहा समजक?"

पोथू जवळ जवळ महिना भर म्हातारी कामी राहिला. दिवस भर तो काकड फोडत राहो. म्हातारी दिवस भर काही तारी कुरकुर करीत असे. मधून मधून त्याला अडक्यो, नाडाबड म्हातारी शिवा देई.

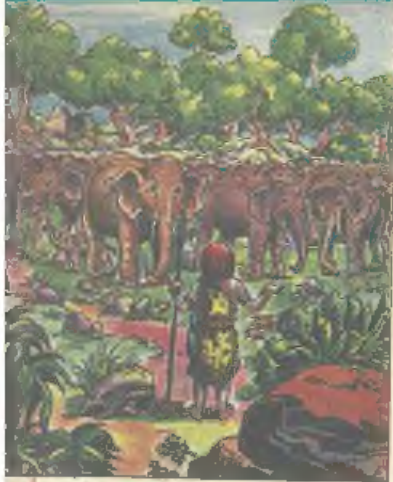
खेवटी पोथूला तारले की ही म्हातारी काही भासल्याला सवत नव्हे बसणार नाही. तो विरग आला. अशाच म्हातारीने पोथूला एकदा आपल्या जवळ बसवून समजावले-"बेटा हे सगळे दिवस फुकट गेले असं वाटून बेंड नकोस! जर तुझ्यात धडस, सहनशीलता आणि परोपकारी वृत्ति हे तीन गुण असतील, तर हत्तीकडून तू आपले काम करून घेऊ शकशील. मी तुला परीक्षा पाहिजे की हे गुण तुझ्यात आहेत की नाहीत. तू एका हत्तीवर अज्याच केलेवा आहेस. हत्ती हा अज्याच कधी ही विसक शकणार नाहीत. म्हणून तुला उपयोगी पडेल अशी एक वस्तु मी तुला देणार आहे." अस म्हणून म्हातारीने एक कडपा रंदाचा कांचिचा मणी पोथूच्या हाती दिला.



दुसऱ्या दिवशी सकाळी म्हातारीने पोथूला एक रस्ता दाखवताना जाणि कस गेलं म्हणजे हत्तीच्या निवास-स्थानापर्यंत पोचता येईल हे समजून सांगितले.

म्हातारीने दाखवलेल्या रस्त्याने पोथू वार ठास चालत राहिला आणि बरेच दिवस राहतात त्या ठिकाणी जाऊन पोचला. तेथे जंगलात एक ऐस-वैस मैदान होतं जि तिथे हत्ती रहात असत. या मैदानाच्या सभोवताली उखडून टाकलेले मोठ्याने वृक्ष एकमेकांवर ठेवून जणू काही एक वितळी बनवलेली होती.

पोथूने या मैदानात असल्या उडान-मोळे हत्ती पाहिले. त्या सर्वांमध्ये एकाचा



निर्दोषपणे वागळी मी माझ्या भावाना एक भावा तुमच्या पैकी कोणावर तरी फेकला. तो मी अजूनच तुमच्या बरोबर आलेला आहे. माझ्या भावाने मला घमकावले आहे की मी जर तो आला आणून दिला नाही जर तो मला मारून टाकील. आता तुम्ही लोक मला माझा भावा तरी परत द्या, नाही तर माझे प्राण ध्या. मला दोन्ही सारखेच आहे.

हत्ती काही वेळ शांत पाहिले. मग हत्तीचा राजा आपल्या बहुकान्यांची काही बोलला. राजाच्या आदेशानुसार दोन हत्ती पोथूला एका वृक्षाच्या छायेत घेऊन गेले. दरम्यानच्या काळात हत्तीची संभाषण केली. पण काही निर्णय होऊ शकला नाही. मग हत्तीची धारदा ओरड आण एक वेई. खेवटी एकदाची पंचायत संपली. हत्ती पोथूला टोपाकडे घेऊन गेले. हत्तीच्या राजाने काही तरी सांगितले.

राजाच्या आदेशानुसार हत्ती पोथूला एका झाडा मागे घेऊन गेले. तेथे त्याने अनेक माले पाहिले. पोथूने आपल्या भावा ओळखला. तो हातात घेऊन पोथूने हत्तींना नमस्कार केला आणि आपली छतज्ञता प्रकट करून तो तेथून निघाला.

परतीच्या रस्त्यावर त्याला म्हातारीची ओपडी दिसली नाही. बहुतेक त्याचा

रस्ता धुकलेला होता. गामुळे म्हातारीने दिलेला मिळसा रंगाचा कानेचा मणी त्याच्याच कवळ राहून गेला. रस्ता धुकल्यामुळे पोथूला आपल्या चरी पोचापला तीन बिसस लागले.

आपला माला परत आलेला पाहून अश्वाला अत्यंत आनंद झाला. पोथूने सर्वाना आपला रोगाचकारी अनुभव सांगितला आणि तो कानेचा मणी पण दाखवला. प्रत्येकने तो नीट पारसला. सर्वानाच मोठे आश्चर्य वाटले. नंतर तो गणी मुलांच्या हाती घेऊन, धुले कीबुकाने तो पाहू लागली. अश्वाला सर्वोत्तम छोट्या मुलाने मणी हातात घेऊन पदमन तोंडात टाकला आणि चक्क गिळला.

अता मात्र बरीच गडबड माजली. पोथूच्या बायकोने मुलाला धाडायला मुरवात केली. अश्वाला बायकोने आपल्या ताई वर खूब तोंडमुळ घेतले.

पोथू अश्वाला म्हणाला—“हे बंधू, प्रिय अश्वला, माझ्या हातून तुझा भावा गेला.

मी आपले पण पणाला काढून तुझा भावा परत आणून दिला. आता माझा यंत्रणेचा मणी तुझ्या मुलाने गिळला, मी हो परत यागितका तर काय बरे उत्तर देतील ?”

“मी उद्याच दुसरी कडे कोडे तरी रहायला जातो. आपण आपली वाटणी करून टाकू. म्हणतात ना—कुणी नि मांजर एकदा राहू शकतात, पण दोन सक्ते भाऊ गुण्यायोगीवाने एकदा राहू शकणार नाहीत. मी अल्प कडे तरी माझे घर मनवतो.” अश्वाने आपले उत्तर सांगून टाकले.

“ठीक आहे, तसांन कर तर ! पण माझी एक बट व्याजात तेव. मणी गिळणारा तुझा मुलगा मला देऊन टाक.” पोथूने मागणी केली.

अश्वाने मोठ्या भावाची बट माग्य केली. आपल्या छोट्या मुलाला पोथूकडे सोडून अश्वाने कुटुंबीयांसह अश्वाने नव्या घराच्या सोपाने निघाला.





बिम्ब आणि प्रतिबिम्ब

विशाल नावाच्या तणरावर धर्मगुरू राजा राज्य करीत होता. तो रोज आपल्या महालाच्या छतावर जाई. तेथे थंड हवा खात तो सूर्यादय व सूर्यास्ताची सोमोमो पहात असे.

रोज सकाळी एक लाकुडतोड्या रज-बाड्यासमोफत जंगलाकडे जाणाऱ्या रस्त्याने लाकडं तोडापला जाई; आणि संध्याकाळी ओश्यावर लाकडांची मोळी येऊन त्याच रस्त्याने घराकडे परत जाई.

राबाला रोज सकाळ-संध्याकाळ हा लाकुडतोड्या विस. सकाळी जेव्हा तो जंगलाकडे जाताना दिसे, तेव्हा राजाच्या मनात येई—'अरेरे, बिचारा जगदीच दळिती असावा! दिसायलाही कसा हाडांच्या तापळपासारखा दिसतो. दिवसभर कडक मेहनत करून त्याचं पोट भरत असलं पाहिजे.' त्याला पाहून राबाच्या मनात

यमाभाव उत्पन्न होई, पण संध्याकाळी मात्र जेव्हा डोक्यावर मोळी येऊन तीच लाकुडतोड्या परत येई, तेव्हा मात्र—का कुणास ठाऊक—पण राजाला त्याचा अत्यंत राग येई! त्याच्या मनात येई—'सा दुष्टाचा वध केला, तरी काही दोष पडणार नाही.'

राबाला समजोना की एकाच व्यक्तीला पाहून आपल्या मनात सकाळी एक अन् संध्याकाळी दुसरा असे परस्परविरोधी भाव का उत्पन्न होतात? त्याला फार जायचंयही वाटे मावडल!

सोवटी राजाने आपल्या मन्थ्याला बोलावून त्याला आपला हा अनुभव कथन केला आणि आपल्या मनात असे भाव उत्पन्न होत आहेत याचा शोध घ्यायला सांगितले.

दुसऱ्या दिवशी एका गरीब माणसाचा वेष घेऊन मन्त्री लाकुडतोड्याच्या मागो-

मागे जंगलात गेला. दिवसभर कष्ट करताना लाकुडतोड्याकडे तो पहात राहिला आणि संध्याकाळी पुन्हा तो त्याचामागोमाग परत आला.

लाकुडतोड्याबद्दल राजाला दया का येते इतकंच फक्त त्या दिवशी मन्थ्याला कळून आले.

दुसऱ्या दिवशी एका माघूचा वेष घेऊन मन्त्री त्या लाकुडतोड्याच्या घराकडे निघाला. आपल्या घराच्या दरवाजाशी त्या सावळा पाहून लाकुडतोड्याच्या मायकोने त्याचे स्वागत केले; त्याला घरात बघायला आतून येऊन घाबरांग नमस्कार केला. मन्थ्याला घरातून वन्दनाच्या लाकडाचा तोंड घास आला.

"तुमच्या घरात वन्दनाचं लाकूड बरंच असावं असं वाटतंय. ते विकून वारावात आपले दिवस का घालवत नाही तुम्ही? इतके कष्ट करायची गरज काय?"

लाकुडतोड्याच्या मायकोला सहानुभूति घालवत मन्थ्याने विचारले.

"सामूहाराज, मोठ्याने बोळू रक्ता माझा तबरा जंगलात जेव्हा लाकडं तोडतो, तेव्हा कधीकधी एकादं वन्दनाचं लाकूडही मिळून जातं. मग तेव्हा मिळालेलं लाकूड आम्ही एका जोडीत प्रकट ठेवलेलं पाहू. त्याच्या मनात एक कल्पना आटे—मापला राजा कधी ना कधी घरेलूच ना; तेव्हा त्याच्या दहनासाठी वन्दनाच्या लाकडांची जरूरी पडेल. बग त्यावेळी ना लाकडांची



आम्ही माणू तितकी किंमत मिळेल न?" लाकुडतोड्याच्या बापकोने साधूच्या प्रश्नाचे खरखर उत्तर सांगून टाकले!

आता मध्याच्या बरोबर लक्षात जाले की, लाकुडतोड्याबद्दल राजाचा राग का पेटो! लाकुडतोड्या लक्षाळी जंगलाकडे निघतो, तेव्हा त्याच्या मनात आपल्या दारिद्र्याबद्दलचे निचार बोलत असतात; त्यानेही त्याच्या मनात हसकच मसत की आपल्या कुटुंबाच्या बाबचा अर्थ निवण्या-पुढे लाकुड मिळाले की बापण खुश होऊ. अशा वेळीच राजालाही त्याची दवा भेट असते.

परंतु आपले काम पुरे करून संध्याकाळी परत येणाऱ्या लाकुडतोड्याच्या मनात दबा-वेळी शत्रू घरात लपवून ठेवलेल्या धवताचे विचार बोलत असतात त्याच्या मनात असते की राजा लवकर भेला तर बापण्याला खूपसे धन प्राप्त होईल; अन् त्यानेहीच इकडे राजाच्या मनात त्याच्याबद्दल असला अशा कोव उत्पन्न होतो!

बापणून एक गोष्ट लघव आहे की लाकुडतोड्याच्या अन् राजाच्या मनावले माव 'बिम्ब व प्रतिबिम्ब-स्वरूप' आहेत!

यानंतर लाकुडतोड्याच्या बापकोचा निरोप घेऊन मन्त्री आपल्या गुरी गेल्या अन् दुसऱ्या दिवशी नेहमीप्रमाणे दरबारात हजर झाला. राजाने खाला विचारले—

"मन्त्रो महोदय, काय रहस्याचा काही पत्ता कायला?"

"महाराज, मी सर्व शोधून काढले. बापण लाकुडतोड्याला दभयदान देण्याने बचत दिलेत, तर मी आपणांला बारतविक गोळी काय आहे हे सांगिते. लाकुडतोड्याला कोणतीही झिला न म्हावी." हसके बोवून मन्त्र्याने राजाच्या मने वृत्तान्त ऐकवला.

राजाने बरोबर आपले की काकूड-लोड्या मारीव आहे म्हणूनच दो दररोज राजाच्या शीघ्र मृत्युची अपेक्षा करत असतो. त्यामुळे राजाने त्याला काही पन् देखून सुझाने आपले जीवन बलवत्तर भेदल अशी व्यवस्था करून दिली.

निसर्गाची करणी

पाडीचा कणा असलेल्या प्राण्यात सर्वात अधिक बचनदार प्राणी म्हणजे अटलांटिकमधला-आयष्ट स्क्वीड नामक जलचर प्राणी! प्रमाणित माहिती अशी आहे की ५५ फूट लांब अन् वजनाने २ टन वजनाचे स्क्वीडही आढळता येतात. काही लोकांचे असे म्हणणे आहे की १७५ फूट लांबीचा स्क्वीडही त्यांनी पाहिलेला आहे! सर्व प्राण्यात या प्राण्याच्या शेंदऱ्यांची आडुळी सर्वात खूपच मोठी असते. एकेका आडुळीचा व्यास जवळजवळ १५ इंच इतका मोठा असू शकतो; म्हणजेच ती एक फुटबॉलच्या दुप्पटी इतका असू शकतो. या जनावराच्या शरीरात शिरा (मता) कारण अधिक असतात. या शिरा माणसांच्या शिरांहून ५०० पट जाहीच्या असतात!

या जलचराचा मुख्य शत्रू म्हणजे देवमाता. कित्येक देवमायांच्या शरीरावर पांच्चर पहरामुळे झालेल्या ५८-९८ इंच व्यासाहूनही मोठ्या अजमाही दिसून आलेल्या आहेत.

